

диакон Андрей Кураев
Церковъ в мире людей
Издание Сретенского монастыря
Москва
2006

Ѓакон Андреј Курајев

Жена у Цркви

"Оче Андреје, зашто је Црква тако неправедна према жени? Јер, има толико врло негативних мишљења о жени као о "обитавалишту греха и прљавштине", која су изражена у црквној литератури, нарочито древној и нарочито монашкој."

"Ако се већ полази од позиција трпељивости и равноправности, хајде да будемо "трпељиви према нетрпељивости" других људи и култура. Покушајмо нешто да схватимо пре него што то жигосемо.

Јесте, у неким књигама (у аскетским руководствома за монахе) промиче оно што се може оценити као "дискриминација" жене у Цркви.

Међутим, овде се појављује повод за то да истакнемо колико опасно може бити проучавање религије само по књигама. Ако се студенту да задатак да изабере изреке светих отаца о жени, он ће уз помоћ интернет-библиотека брзо прикупити двадесетак потребних цитата. И већина цитата ће бити увредљива за жене. Међутим, овакав истраживач би погрешно кад би претпоставио да је учење Цркве управо такво.

Да би се Црква схватила у њој треба живети и осећати неписани "етос Православља".

Дакле, замислите средњовековни град. У њему постоје два манастира: мушки и женски. И сад, у обе обитељи се одвија слична сцена.

У мушком манастиру млади искушеник долази код игумана и каже: "Оче, ево какво искушење ми се десило... Јуче сам радио на манастирском пољу. А поред поља је пролазила једна девојка с обрамњачом. Згреших, загледао сам се у њу. После целе ноћи нисам могао ни да тренем: мучиле су ме блудне мисли и снови..." А старац му у одговор каже: "Да, од жена ми монаси имамо само искушења. Избегавај их, немој да се загледаш у њих, не разговарај с њима, не држи њихову слику у сећању. Не заборави: сува слама не може дуго да се налази поред тињајућег угља! Жене су за нас извор погибелји и прљавштине!"

У женском манастиру се исте вечери одвија исти разговор. Млада искушеница долази код старице и каже: "Мати, десило ми се једно искушење... Јуче сам певала у хору. А у храм је свратио један млади војник. Згреших, загледала сам се у њега. А онда целе ноћи нисам могла да тренем: мучиле су ме блудне мисли и снови..." И игуманија јој одговара: "Да, од мушкараца ми монахиње, имамо само искушења. Избегавај их, немој да се загледаш у њих, не разговарај с њима, не држи њихову слику у сећању. Не заборави: сува слама не може дуго да се налази поред тињајућег угља! Мушкарци су за нас извор погибелји и прљавштине!"

Педагошки принцип је потпуно јасан у оба случаја. У аскетским поукама се не говори о томе да је жена гора од мушкараца (или обрнуто), већ о томе да код нормалног човека увек постоји интересовање за супротни пол. Старац се обраћа својим

искушеницима, за које му је добро познато да нису евнуси и да у његовим младим искушеницима делује "основни инстинкт". Природно је да је код већине њих инстинкт оријентисан у нормалном правцу – према девојкама. Зато старац и каже: пазите се, чувајте се друштва младих девојака да не би било повода за било каква искушења и снове. И ако се један од првих и основних задатака монаштва састоји у томе да се овај инстинкт заузда, природно је да ће у женским манастирима говорити: "Будите опрезне приликом општења с младићима", а у мушким: "Будите опрезни приликом општења с девојкама".

Овај аскетски принцип је присутан у свим религијама у којима постоји иницијација или пракса подвижништва. Будистички текстови су овде много радикалнији од хришћанских: "Једно исто тело лепотице за три бића представља различиту ствар: за пса је храна, за љубавника – биће, за монаха – стрвина."¹

А сад се сетимо да је заједничка особеност све традиционалне књижевности у свим културама, у свим земљама, у свим вековима то што је књижевност (као и политика, као и култура) била мушка. До нас скоро уопште нису дошла сведочанства о духовном животу и богословској мисли жена-хришћанки. Познате су нам само поједине изреке такозваних ама (код нас је мама, а у Египту је ама: ава је отац, а ама је мати). Знамо свега неколико њихових дивних изрека. Црквена литература из прошлости је углавном мушка литература.

И зато су се савети мушкараца-игумана ширили, а слични савети игуманија ("ами") су остајали само у усменом предању, не излазећи ван зидина женске обитељи. Зато се код нецрквених књижевника и створио утисак да Црква наводно има нешто против жена као таквих.

Ови аскетски савети ипак нису улазили у философију и догматику хришћана.

Као доказ хтео бих да понудим поређење два текста. Један припада Буди.

"Погледајте девојку у време њеног процвата, кад јој је 15 или 16 година. Зар се не чини велелепном ова блистава, заслепљујућа лепота у тим тренуцима? Међутим, оно што је дивно, привлачно и пожељно у овој блиставој лепоти није ништа друго до мучење телесности. Погледајте исто то биће у друго доба њеног живота, у 80 година: загледајте се и видећете како је разбијена и погурена, како се сасушила, како иде са штапом, саплиће се, како је слаба, избледела, безуба, ћелава, како јој се тресе глава, како је изборана, покривена тамним флекама... Ето вам ништавности телесности! А онда, браћо, погледајте ову исту сестру, болесну, како тешко пати, прљаву од измета, како је други подижу и служе јој. А онда погледајте тело исте ове сестре на самртном одру, дан-два, три после њене смрти – како се надуло, како је поцрнело и почело да трули. А онда погледајте скелет с комадићима мяса, обливен крвљу, како се држи на жилама... И шта, браћо? Куда се дела она блистава, некадашња лепота? Куд је нестала? И како ју је заменила јадна, ружна, одвратна ништавност телесног?" (Терагата, 60).²

Други текст припада светитељу Јовану Златоусту. Он почиње врло слично: "Кад видиш милолику, веселу жену, која распамсава твоје мисли, помисли да је предмет твоје жеље – земља, да се у теби распамсава пепео – и твоја душа ће престати да бесни... Замисли да се променила, да је остарила, да се разболела, да су јој очи упале, образи почели да висе, да је све некадашње руменило избледело; размисли чему се дивиш. Дивиш се блату и пепелу, који у теби распамсавају прашину и прах."

Али, ево, тренутни аскетски задатак гашења похоти је испуњен и испоставља се да Златоуст уопште нема намеру да своје речи претвори у догму: "Не говорим ово осуђујући природу – нипошто! – не говорим понижавајући је и подвргавајући презиру, већ желећи да припремим лек за болеснике. Бог ју је створио таквом, тако пониженом, да би показао и Своју сопствену силу, и Своју бригу о нама, наводећи нас пропадљивошћу природе на смирење и кротећи сваку нашу страст, а уједно – показујући Своју мудрост, по којој је и од блата могао да створи такву лепоту. Зато, кад понижавам природу, ја откривам

¹ Цит. по: *Ољденбург С.Ф.* Култура Индије. М., 1991., стр. 212.

² Цит. по: *Кожевњиков В.А.* Будизам у поређењу с хришћанством. Т. 2. Петроград, 1916., стр. 508-509.

уметност Уметника. Јер као што се вајару мање дивимо онда кад прави дивну статуу од злата, а више кад израђује прецизан и савршен лик од блата, тако се и Богу дивимо и узносимо хвалу зато што је блату и пепелу дао бајну лепоту и у нашим телима показао неизрециву мудрост."³

Одсуство жеље да се види разлика између духовних путева хришћанског и источњачког света доводи до веома занимљивих ситуација. На пример, 1991. године издавачка кућа "Лепа књижевност" издала је књижицу "Буда. Прича о оваплоћењима." У њој се налази "О заклињању чежње", која је укључена у састав зборника, налази се следећа поука: "Брате мој, па жене су сластољубиве, лакомислене и подложне пороку, у људском роду оне су нижа врста. Како можеш да осећаш љубавну чежњу за женом, овим сасудом прљавштине?"⁴ Издавачка кућа ову књигу препоручује "за породичну лектуру".

Да, брачни пар Рерих је све убедио у то да Буда и Христос толико личе... Више од тога, да би још који пут боцнула хришћане Ј.Рерих, на пример, пише: "Буда је веома ценио жену."⁵ Био сам спреман да јој поверујем...

Међутим, Цонкапа, реформатор тибетанског будизма, којег рериховци поштују, каже да човек ради припремања за бољу реинкарнацију треба да постане свестан следећег: "Радост услед достојанства мушкарца; незадовољство положајем жене, сматрање овог положаја мањкавим; одвраћање оних који желе да стекну женско тело од њихове тежње."⁶

А једном, да би уверио оне који сумњају у исправност тезе о томе да је свака жена само прљавштина, Буда провоцира своју сопствену мајку (у овој реинкарнацији) да убије њега лично...⁷ У другој реинкарнацији – кад је био цар Бенареса – Буда је послао своју дворску луду да победи врлину жречеве жене која је чувала верност мужу – наравно, ради потврђивања своје спасоносне проповеди: "жена се не може одбранити од саблазни".⁸ Ко може да замисли да се сличне легенде смишљају око Христовог имена?

И, узгред буди речено, зашто је Христос, Који је по речима будиста, наводно учио на Тибету и у Индији, прво чудо учинио на брачном пиру? Зашто је умножио радост сватова, умноживши количину вина? Зашто им није понудио да мало медитирају на тему о прљавом лешу невесте?⁹

Тако да ми се чини да се покушај Ј.Рерих да разобличи хришћанство за рачун женољубивог будизма не одликује поштовањем историјских реалија."

"А зашто мислите да код хришћана оваква педагогија не прелази у догматику?"

"Зато што се сећам да управо Дјеву Црква опева као Ону Која је изнад "Херувима и Серафима".

"Али зар ипак сам мушки карактер црквене средњовековне књижевности, о којем сте говорили, не сведочи о дискриминацији и изопштењу жена из културе и образовања?"

³ *Св. Јован Златоуст*. Беседе о пророчанствима Старог Завета//Дела. Т. 4. СПб., 1898., стр. 248-249.

⁴ Цатака о заклињању чежње//Буда. Прича о оваплоћењима. М., 1991., стр. 40.

⁵ Писма Јелене Рерих, 1929-1938., М., 1992., Т.1., стр. 399.

⁶ *Чже Цонкапа*. Велико руководство за етапе Путава Буђења. Т.1. СПб., 1994., стр. 322.

⁷ Цатака о заклињању чежње, стр. 40.

⁸ Цатака о човеку који је испао будала//Буда. Прича о оваплоћењима. М., 1991., стр. 50.

⁹ Међу 40 канонских предмета будистичке медитације који се препоручују "Висудхимагом", налазе се следећи: "надувени леш, поплавели леш, леш који се гноји, поломљени леш, изгрижени леш, леш, раскомадан леш, рашчеречен и разбацан леш, крвав леш, леш који су нагризли црви, скелет" (*Конзе Е*. Будистичка медитација: побожне вежбе, пажљивост, транс, мудрост. М., МГУ, 1993., стр. 7). Медитације на ове теме су чисто инструменталне. Њима треба прибегавати у зависности од онога што се будисти учини превише привлачним у жени. На пример, "помодрели леш, који показује пропадање боје коже, делотворан је за онога ко осећа да га привлачи лепа кожа. Нагрижени леш, који показује пре свега пропадање гордих обриси облина меса, повољан је за онога ко физичку жељу осећа за облинама меса у делу груди или сличним деловима тела". (Исто, стр. 69-70).

"Видите ли, ова чињеница ни на који начин није била правно формирана. Ради се о укусима, а не о репресијама. Ако данас постоји потражња за књигама Акуњина и нема масовне потражње за Тредјаковским – то још не означава дискриминацију или прогоне руске књижевности пре Пушкина. О томе да није постојала забрана женског књижевног стваралаштва, сведочи макар то што је Црква у своје богослужење Божића и Страсне Седмице укључила песме, које је у IX веку написала монахиња Касија (које, узгред речено, нипошто нису анонимне, већ су потписане њеним, односно женским именом).¹⁰

Узгред буди речено, овој Касији се десио занимљив догађај. Византијски цар Теофил је 830. године бирао себи невесту. Било му је представљено 11 најлепших угледних девојака. Теофил је ушао у салу, држећи у рукама златну јабуку коју је требало да уручи својој изабраници. Пришавши Касији он рече: "Од жене је потекло свако зло," (алудирајући на Евин пад у грех). Касија је брзо одбацила царево богословско инсинуације и одговорила Теофилу: "Од Жене је потекло све најбоље," (имајући у виду Христово рођење од Марије). Ту је цар здраво расудио да ће с таквом женом мање владати он него она. На крају је јабука припала Теодори, која је постала царица. А Касији није преостало други пут осим у манастир... Таква је легенда.¹¹ А Теофил је стварно лоше завршио: постао је јеретик и уништавао је иконе.

Што се, пак, тиче "изопштавања од образовања"... Знате, недавно сам купио једну симпатичну хрестоматију о средњем веку, издату пре револуције. У њој се наводи немачки средњовековни закон, који регулише поделу имовине приликом развода супружника: "жена добија све овце, гуске, скриње, пређу, кревете, перине, јастуке, прстење, пешкире, псалтире и разне божанске књиге, које обично читају жене, сандуке, тепихе, меке столице, завесе..." Аутори ове хрестоматије обично наводе само текстове – без икаквих коментара. Сматрали су да је само на овом месту потребно да дају објашњење: "У средњем веку су жене, у принципу, биле писменије од мушкараца."¹²

"А шта је с познатим речима апостола: "Жене ваше у црквама да ћуте; јер њима није допуштено да говоре, него да се покоравају, као што и закон говори. Ако ли хоће шта да науче, нека код куће питају своје мужеве; јер је неприлично жени да говори у цркви" (1 Кор. 14, 34-35)?"

"Као прво, апостол говори о богослужбеним скуповима, а не о свем црквеном животу (а ван Литургије се глас жене увек чуо и слушао у Православљу: сетимо се савета древне подвижнице матере Синклитикије).

Као друго, немојмо заборавити да су то управо Павлове речи. Наводно, ако је апостол нешто рекао – хришћанима све треба да буде јасно: само се држи апостолског савета. Међутим, није све тако једноставно, јер је овај апостол о принципу своје проповеди говорио следеће: "с Јеврејима као Јеврејин, с Грцима као Грк". То значи да у његовој проповеди постоји моменат педагошког прилагођавања, да он не жели да због ситница крши социјалне норме средине којој се обраћао. Он је одлично умео да разликује суботу од човека, умео је да стави човека изнад суботе, и да поштује суботу због тога што њено поштовање узвишава самог човека. Мало је разликовати главно од другостепеног – човек треба да уме да цени "другостепено" ради оног главног, што се кроз њега испољава. Павле је, на пример, учио да старозаветно обрезање више нема религиозни смисао.¹³ Али, кад је свог ученика Грка Тимотеја слао на проповед, ипак га је обрезао – иначе би круг

¹⁰ В. Монахиња *Игњатија*. Црквено-песнички радови монахиње Касије//Богословски радови. Сб. 24, М., 1983.

¹¹ О узроцима сумње у поузданост ове епизоде с јабуком и "конкурсом за младе" в. *Афигенов Д.Ј., Казачков Ј.А.* Легенда о Теофилу: нови деманти//Научни записи Руског Православног Факултета. Изд. 5. М., 2000. В. такође: *Каждан А.П.* Историја византијске књижевности (650-850.г.). СПб., 2002., стр. 404-419.

¹² Средњи век у његовим споменицима. Антологија под ред. Д.Н.Јегорова. М., 1913., стр. 266. С позивањем на *Gachsenspiegel, Landrecht I*, 24.

¹³ "Обрезање није ништа, и необрезање није ништа, него држање заповијести Божијих." (1 Кор. 7, 19).

Тимотејеве проповеди био веома сужен. Јевреји не би слушали проповед необрезаног Грка, који тумачи њихово Писмо...¹⁴

Зар ми следимо овај пример апостола Павла? Да ли се данас подвргавају обрезању наши монаси, који се шаљу на службу у нашу мисију у Јерусалим?

Дакле, можда су и речи апостола о слободама и ограничењима за жене представљале уступке спољашњим обичајима да се "не да повод онима који траже повод" (2 Кор. 11, 12)? Хришћанство је и започело свој пут као маргинална секта: њега су проповедали презрени робови и ништа мање презрени (у очима царске елите) Јевреји. Да је апостолска проповед ишла кроз женска уста појавила би се додатна и не-неопходна социјално-психолошка баријера на путу Цркве према свеобухватности васељене.

У сваком случају каснија историја Цркве је показала да Црква мора да узима у обзир социјалне условности које она сама не може да одобрава, али мора да их има у виду.

На пример, у Индији су чак и католици морали да граде различите храмове за хришћане из различитих касти, и у сваком случају да служе за њих различите мисе, да се из једног путира не би причешћивале кшатрије и парије. И у руским тамницама постоји исти проблем. Затвореник на исповести каже свештенику: "Хтео бих да се причестим, али ви причешћујете и наше "изопштенике", а по нашим лоповским појмовима, ако једем и општим с њима, сам постајем као и они – и онда ћу и ја бити изопштен..." Тако да понекад морају да се служе посебне службе за различите затворске касте. Међутим, из овога не следи да сама Црква проповеда кастинске разлике.

Дакле, да ли је сам апостол Павле свом савету о ћутању жена придавао ситуационо-педагошки карактер, односно, пролазан, или је пак у њему видео вечну норму црквеног живота? То што се апостол у основи свог савета позива на захтеве "пристојности" и јеврејског "закона", пре наводи на прву варијанту.

Уопште, то је врло занимљив пример који показује како се мења црквени живот. Речи апостола Павла, које су забрањивале жени да подиже свој глас у црквеном збору, схватале су се као унутрашња црквена заповест у току деветнаест векова. Она је схватана толико круто да жене нису могле да певају чак ни у црквеном хору. Познати стихови Блока – "девојка је певала у црквеном хору..." – представљају сведочанство о почетку промена: пред крај XIX века ситуација је почела да се мења. Женски гласови су заменили дечаке у црквеним хорovima. Прво – "де факто". Затим већ озбиљно (чини ми се да је Чесноков био први композитор који је почео да пише специјално за женске гласове у црквеним хорovima).

После револуције, кад су мушкарци отишли из храмова, жене су почеле да обављају некада чисто мушка послушања црквених чтечева¹⁵ и чак послушања у олтару.

Посебно је издвојен један датум – 1971. година. Те године су први пут у историји Цркве жене биле делегати на Помесном Сабору (чак ни на архидемократском Сабору 1917-1918. године жена, укључујући и игуманије, није било). Жене су учествовале и у раду Помесног Сабора 1990. године, који је изабрао Патријарха Алексија II.

Деведесетих година је наступило време верских слобода – и нипошто се није све вратило "на старо". Жене су почеле да проповедају: да пишу чланке и књиге, да издају и уређују богословске часописе, да предају веронауку у црквеним и световним школама (у XIX веку је вероучитељ само свештеник).¹⁶ На Тихоновском Богословском институту, чак

¹⁴ "Овога хтједе Павле узети на пут са собом; и узе га и обреза због Јудејаца који бијаху у оним мјестима, јер сви знадијаху оца његова да бјеше Јелин." (Дап. 16, 3)

¹⁵ О томе је постојала специјална одлука Помесног Сабора 1917-1918. године – "О ангажовању жена за активно учествовање на различитим поприштима црквеног служења" (Свети Сабор Православне Руске Цркве. Зборник одлука и уредаба. М., 1994., Изд. 4. стр. 47).

¹⁶ Изузетака је било и раније: св.Николај Јапански је давао благослов женама да држе предавања и проповеди у Јапану (в.Запис од 16. августа 1903. г.//Дневници светог Николаја Јапанског. Хокаидо, 1994., стр. 291).

и литургику – науку о богослужењу – предаје жена (М.С.Красовицка)! И на њему је неколико жена већ успешно одбранило богословске дисертације.

А у савременој култури су се напосредно зачули гласови, који су некада припадали "већини која је ћутала". У Цркви се зачуо глас жене. Православна женска богословска мисао се рађа управо на наше очи.

И мени је драго што управо манастир, и то укореван у најстаријој и најславнијој обитељи Русије – московско подворје Тројице-Сергијеве Лавре издаје богословске радове жена (Олесје Николајеве и Ирине Силујанове).

Драго ми је због овог парадокса: баш монаси омогућавају да се у Цркви зачује глас жена.

Сетимо се још имена веома озбиљног московског философа Пиаме Гајденко и петроградске списатељице и философа Татјане Горичеве – и постаће јасно да се показало да је у Русији могућа појава женске православне мисли, која се притом не изрођује у бучни и натегнуто-дисидентски "феминизам".

За мене је то пример нормалног црквеног развоја. Тако се мења дрво које расте: без громогласних декларација, без вештачког "перспективног планирања". Живот расте једоставно – "по себи".

Уосталом, једну промену сматрам пожељном у нашој црквеној молитви. У женским манастирима су у богослужбене текстове унете јасне и природне корекције: молења се не узносе за "братију свјатија обитељи сија" ("браћу свете обитељи ове"), већ за "сестре". Ево, управо ову последњу реч бих желео да чешће чујем у храму – не у својству замене "браће", већ као допуну. Рецимо, у молби – "Јешче молимсја о всјех преждепочивших отцех и братијох, здје лежашчих и повсјуду православних" ("Још се молимо за све раније преминуле оце и браћу, који овде почивају и за православне свуда") додатак "и сестре" не би био сувишан.

Треба се детаљније задржати на трећем аргументу који омогућава да се сматра да се речи апостола не односе на проповедничко искуство савремених жена.

На овом месту своје посланице апостол Коринћане позива да се не препуштају мистичким експериментима. С тачке гледишта апостола, не треба подстицати у себи тежњу према "глосолалији", односно говорењу "непознатим језицима". У принципу, то је текст који је благо, али јасно усмерен против мистичког екстремизма, који је налик на онај који се среће код савремених "педесетника" и "харизмата". "Ако се, дакле, сва црква скупи на једно мјесто, па сви узговоре језике, а уђу неупућени или нејверујући, неће ли рећи да лудујете?" (1 Кор. 14, 23). Затим апостол саветује да на саветовањима не говори истовремено неколико људи "јер Бог није Бог нереди, него мира" (33). И затим – "жене ваше у Црквама да ћуте" (34). И закључак: "а све нека бива благообразно и уредно" (40).

Видимо да се савет о томе да жене треба да ћуте зачуо у посланици упућеној заједници, чија су се окупљања одвијала поприлично бурно. Ова заједница је лако западала у расколе, у унутрашње распре. Још није умела да разликује истинско хришћанско учење од лажних учења. Дошавши у додир с нечим необичним, лако је падала у надменост и гордост. Зато је апостол у посланицама подсећао Коринћане да је пут љубави изнад пута гностичког "знања, дар љубави је важнији од дара "језика", живот у јединству пуном љубави је важнији од школских спорова поводом тога чији је учитељ "већи".

Сад замислимо каква је била улога новообраћених (а других тада просто није било) жена у животу овакве заједнице. Емотивне, лаковерне, одушевљено су примиле вест о томе да их вера у Јеванђеље ослобађа тежине јеврејског закона. Донедавно неме – тежиле су ка томе да се учврсте у свом новом својству, журећи да све људе у околини обавесте о својим духовним доживљајима.

Данас видимо да у сектама које објављују непосредне и редовне "контакте с Духом", водећу улогу играју управо жене. Јелена Блавацка, Јелена Рерих, Алиса Бејли, Јелена Писарева, Марија Деви Христос из "Белог Братства", Олга Асауљак, Људмила

Шапошникова, Наталија Бондарчук... У окултно-гностицим круговима који су се налазили на граници између црквеног хришћанства и паганства, такође су се објављивале идеје и духовна искуства, која брже освајају управо женску свест. У Коринту, где хришћани још нису научили да разликују гностичка лажна учења од апостолске вере глас жена, које су виделе себе у улози "пророчица" био је прегласан.

Не улазећи у разматрање квалитета сваког "гласа" и "пророчанства" апостол Павле позива жене да се уздрже од ентузијазма. Његов глас је глас трезвеног пастира међу људима који су се изненада опили. Не изричући било коме строг и суров прекор (да не би испровоцирао узвратни бунт, он позива да се срцем не приања за ова егзотична стања. У таквом сабрању – које виче, с пуно гласова, мистички пријемчивом – жена нека ћути. Да ли жели да говори? – Нека то чини у мирној, трезвеној атмосфери код своје куће.

Текст апостола Павла није против жена. И није у одбрану полног сегрегационизма. То је једноставно текст у заштиту трезвености и разумности. Зар нам разум не заповеда да љубав ценимо више од егзотичких мистичких дарова: "Ако језике човјечије и анђеоске говорим, а љубави немам, онда сам као звоно које јечи, или кимвал који звечи. И ако имам дар пророштва и знам све тајне и све знање, и ако имам сву вјеру да и горе премјештам, а љубави немам, ништа сам." (1 Кор. 13, 1-2)? "Љубав никад не престаје, док ће пророштва нестати, језици ће замукнути, знање ће престати" (8).

Дакле, кад би Олесја Николајева, Ирина Силујанова, Татјана Горичева и Пиама Гајденко викале на "другим језицима", кад би наваљивале на сваког пролазника с предлогом да одмах чује "откровење" које су имале прошле ноћи, кад би сматрале да су обдарене извесним езотеричким "знањем", кад би се осећале као спроводнице извесних "пророчанстава" – требало би им најстрожом интонацијом упутити речи апостола: "Жена у цркви да ћути!"

Али, све оне су философи. Све оне пишу, логично, строго и уздржано, позивајући на контролисање покрета срца и емоција аргументима науке, логике и богословља. Да је на оном коринтском сабрању у свеопштој опијености "другим језицима" одједном устала нека жена и мирно рекла: "Браћо! Не опијајте се својим "надахнућима." Најважнији дар духа је љубав. У срце које није трезвено, у срце опијено својим "доживљајима", овај дар неће ући. Зато хајде да оставимо по страни нашу узбуђеност и да се научимо бестрасно-умној молитви,..." – зар би је апостол Павле осудио због тог наступа?

"Зашто жена не може да буде свештеник?"

"Хајде да одмах разјаснимо једну ствар: ни ја нисам свештеник, тако да моје одговоре не треба одмах доживљавати као покушај човека који се дочепео парчета власти да ником другом не дозволи да се докопа овог комада. Говорим о ономе што ни ја немам. И сам спадам у део човечанства који не обавља црквене тајне, односно, припадам оном делу којем припадају и све жене.

А како се рађа осећај неправичности? Човеку се прво сугерише да има права за која му није падало на памет да постоје, а онда му се објављује да је лишен ових права. Човек је живео мирно, без некаквог DVD-а, и одједном му кажу да сваки пристојан човек има DVD, и да је само њега овај комунистички (варијанта: "лоповски") режим неправедно лишио права на коришћење DVD-а. Дакле, човек који до сад чак није ни знао шта је то почиње да види смисао свог живота у борби за поседовање DVD-а.

Исто тако је и овде: живела је девојка мирно и никад јој није падало на памет да постане свештеница. Истину говорећи, ни у цркву није свраћала... Међутим, сад јој се каже: "Знаш ли ти како су те православци понизили?! Не дозвољају ти да постанеш свештеник!" – и готово је, на свету се појавило још једно озлојеђено и нервозно биће које се бори за своја "права"...

А суштина човека се уопште не своди на борбу за сопствена права. Човек се уопште не остварује онда кад користи своја права, него онда кад испуњава своју дужност. Осим што има права у његовом животу постоји још и служење.

Дакле, свештеник је свештенослужитељ. То није човек који поседује права свештеника; напротив, он носи послушање свештеника, служи.

Тако да Црква просто не ставља крст свештенослужења на женска рамена. Мислим да то није толико ограничавање права колико брига за жене.

"Али зашто протестанти имају женско свештенство, а православци немају?"

"Човек живи у свету симбола. И по овоме се он разликује од животиња, за које је сваки предмет просто једнак самом себи (тачније – тренутној реакцији животиње на овај предмет) и због тога не представља ни знак, ни симбол.

А симболи у чијем окружењу (и посредством којих) човек живи, бивају различити. То могу бити слике (иконе): литерарне и насликане, музичке и сценске. Дакле, свештеник је литургијска икона Христа. Олтар је соба Тајне Вечере. Литургија је сама Тајна Вечера.

На овој Вечери Христос је лично делио Своју Крв и Тело. Он је узео Чашу и рекао: "Пијте, ово је крв Моја," а није Дјева Марија узела Чашу и рекла: "Пијте, ово је крв Мог Сина."

Ми се причешћујемо Христовом крвљу, коју је дао лично Он, баш зато свештеник који причешћује Христовом Крвљу мора бити управо Христова, а не Маријина литургијска икона.

Осим тога, свештеник на Литургији управо дели Дарове. Давање, даривање јесте мушко служење. Примање је женско служење. Тако да је свештенство израз управо мушког архетипа.

Мишљење протестаната није иконично, није симболично. И због тога је у њиховом систему женско свештенство потпуно логично. И ја немам ништа против женског свештенства код протестаната. Више од тога, сва служења која обавља пастор код протестаната може да обавља и православна жена. Размислите сами које функције обавља пастор у протестантској заједници.

Протестантски пастор може да буде и духовни саветник, који прима исповест од људи. Он им не даје "отпуштење грехова" (овакву праксу протестантизам не допушта), већ је просто сведок човековог покајања и саветник. И шта? - И наше "старице", духовно искусне монахиње обављају исто такво служење у нашем црквеном животу. Има монахиња код којих по духовну поуку долазе чак и свештеници и епископи...

Протестантски пастор организује живот заједнице своје парохије – али и код нас оваквим послом у сваком случају могу да се баве и жене. Великим бројем парохија реално управљају попадије...

А ево чега нема код протестаната – ни код жена, ни код мушкараца – нико од њих не служи Литургију. Јер, по њиховом учењу, Литургија као тајна просто не постоји, постоји само парохијско позориште у којем људи играју јеванђељске сцене и деле "успомене".

Свештенства у православном поимању код протестаната нема,¹⁷ и зато пастори (или како их због нечег руски баптисти мењају по падежима – пасторови) обављају несвештеничка служења, они не савршавају тајне. И овде заправо нема значаја пол човека који то обавља.

У принципу, наш Синод је за женско свештенство протестаната још пре 30 година рекао: "Не видимо основу за супротстављање било каквом решењу овог питања у конфесијама у којима се свештенство не признаје за тајну и где, заправо, с тачке гледишта Православља, сакраменталног свештенства, као таквог, уопште нема."¹⁸

¹⁷ "Рукополагање у степене свештенства, ако се користи православна терминологија, код нас није тајна... Ординација за лутеранце нипошто није тајна." (Живот. Црква. Вера и наука: Професор Фери фон Лиленфелд говори о себи и свом виђењу Православља и лутеранства. Беседе с проф. Ј.М.Верешчагином, одржане у Немачкој у 1996-2002. г. М., 2004, стр. 275).

¹⁸ Посланица Светог Синода о V Конгресу Светског Савета Цркава и њеним резултатима//Часопис Московске Патријаршије. 1976., бр. 4, стр. 9.

"Испоставља се да се православно неприхватање женског свештенства мотивише само на нивоу "симбола"?"

"Не, није само то. Овде постоји и "онтологија" пошто се ради о тајни, коју остварује Бог, а не само о нашем осмишљавању онога што ми радимо у храму. Иако, уосталом, свеједно треба да признамо да женског свештенства у Православљу нема пре свега због традиције, а не због неких правно прописаних норми.¹⁹

Ипак, осим тога, има и још неколико психолошких мотива. У женској религиозности постоји извесна парадоксалност. Постоји нека чудна црквена алхемија. Узмимо две компоненте: прва је Православље, друга је жена. Свака од ове две компоненте је сама по себи топла, паперјаста, добра. Сад их мешамо у једној епрувети. Шта добијамо? Православље + жена = парохиска вештица. Наравно, то ни из далека није увек тако, али је ипак превише често да се не би приметило.²⁰

Запањујуће је, али је чињеница: женска религиозност је због нечега суровија од мушке религиозности.

С речју "жена" би требало да буду повезани топлина и нежност, мекоћа и брижност. Ипак, пречесто морамо да приметимо да је женска религиозност много ригористичнија и крућа, па чак и окрутнија од мушке религиозности. Многе жене у Русији су доживеле да буду истеране из храма. О овом искуству је прецизно писала новинарка Т. из рериховског табора. Књижевници су често наши парохисјани, који "на дужину сукње, рукава кошуље и одсуство мараме на глави реагују с осетљивошћу и несаломивошћу, која је достојна најисправнијег турникета у метроу." Али – ко заправо ради као "турникет" у нашим храмовима? Да ли то свештеници, или брадати парохисјани, или напротив "голобради" благочестиви младићи контролишу "униформу" жена које долазе у храм? Нипошто – то су сопствени другови истог пола, наше познате "бакице"... И често не помажу чак ни проповеди свештеника који их позивају на то да се уздрже од овакве самовоље.

---

¹⁹ Управо неки протестанти (тачније баптисти) с њима својственим буквализмом у Библији налазе управо правне мотиве за одбацивање женског пасторства: "Хајде да размотримо особине које треба да поседује пастор или епископ, и да видимо да ли жена поседује особине које се захтевају. *Епископ нека буде муж једне жене* (1 Тим. 3, 2). Да ли жена има ово својство? Да ли жена може да буде муж своје жене?" (*Девелт Д. Црква у Библији*. М., 1994., стр. 153).

²⁰ Говорим ово не заборављајући то да је Златоуст некада морао да плати за сличне речи. Истина, он их није изрекао о парохисјанкама, већ о свештенослужитељима: "Црквени олтар је пун фурија." На суду су ове његове речи постале један од аргумената оптужбе (в. *Тјери А. Светитељ Јован Златоуст и царица Евдоксија. Хришћанско друштво Истока*. М., 1884., стр. 116). А ево мишљења из извора, који сматрам више него сумњивим (в. главу "Искушење, које долази с десне стране"), али које зато за моје критичаре из реда црквених представља ауторитет: "Заборавивши, а можда и не знајући да "жена нека не отвара уста своја", жене ће покушавати да уче у храмовима. Ева је већ покушала да поучава Адама, само, шта је од тога испало? Тако ће бити и сада. Саме неће ући и другима ће почети да сметају. Упозори младе, мати, упозори! Нема ничег горег од ових православних вештица у храму. Шта само неће измислити, шта само неће смислити! Мислим да су сва њихова цифрања – знаци антихристовог доласка. Заклонивши истину лавином свакакве глупе обредности, лакше је чекати зацаривање. Нема разумевања, нема трепета, само стани, окрени се, метанијица... данашњи човек је пресахла земља, жедна живе воде, речи Божије. А испада да не чује речи живота, већ црно бунило црквених баба. А оне ће, вала, научити! Ове "сестре" су такве ствари измисле да су потребни читави богословски радови да би се раскринкала њихова "учења". Ти то већ знаш. Ево, питају недавно: "Да ли је истина да после причешћа треба трчати кући и да се тек после доласка кући може ићи у продавницу и т.сл.? Иначе ћеш, кажу, сву благодат изгубити." Ето, одговори оче, на ову бесмислицу! Бајке, стварно будалаштина, али да би се раскринкале, потребан је рад од хиљаду страница. Благодат заједничарења са Христом губи се услед свраћања по хлеб у продавницу! Како ти се то свиђа!? И верују им, верују. А још горе – ако си дао свете воде ономе ко те је замолио – изгубио си благодат, ако даш врбицу на Цвети – разболећеш се. Стајао си у храму, али ниси сачекао да целиваш крст – ниси био у храму. И опет се понављам – верују им, верују. Простије је веровати будаластим бајкама оних који су као лопови стајали у храму, присвојивши себи право да уче, него се придржавати Христовог учења" (Беседе и поуке старца Антонија 4 (Писма). <http://www.zaistinu.ru/ukraine/church/antony6.shtml?print>).

Погледајте како се разликује понашање мушкарца и жене у храму (под условом да обоје још увек немају искуство црквеног живота).

Мушкарац који је први пут дошао у храм понаша се као ловац у шумском честару. Он се опрезно и пажљиво осврће око себе. Али, он је искусан, није му први пут да се хвата с нечим у коштац. Зато ће се сам разабрати у свему, сам ће да одлучи где ће коју свећу да пободе, и не треба му досађивати саветима...

Насупрот томе, жена, која први пут долази у храм је отворена за савете. Она ће се само обрадовати ако јој неко приђе и објасни. И ево, она добија прве поуке: испред ове иконе упали свећу за пет рубаља, испред ове – за десет, овде целивај, овде једна метанија, а ево овде – три...

Међутим, човек је склон томе да стално понавља ситуацију свог првог уласка у искуство које је за њега ново. И ако је жена у освит свог живота у Цркви добила инструкцију, она ће и касније деценијама ова "тајна знања" која је стекла, транслираће га новим женама које долазе у цркву. Можда зато женска религиозност бива "инструктивнија" и суровија.

Просто сам потпуно сигуран да је управо жена написала страшни "акатист Мајци Божијој у част Њене иконе "Дометање разума"". Ово смосвојно (а такође и самовољно) дело (које је, авај, у великом тиражу штампао Мгарски манастир из Полтавске епархије с фалсификованим благословом Патријарха Алексија) објављује: "О, Свенепорочна Дјево, у Царство Сина Твог ништа нечисто неће ући због кршења Заповести Божјих, људски разум тупи просветли да би се људи казнама уразумили и певали Ти: Радуј се, Ти Која прљаве жене које у храм улазе, разобличаваш. Радуј се, Ти Која си оне које су опет прљаве долазиле у храм, подвргавала чинима врачара и чаробњака. Радуј се, Ти Која прљаве које се усуђују да се дотичу светиње, мукама и болестима кажњаваш. Радуј се, ти Која удвостручујеш грех оних које се дотичу светиње у ове дане. Радуј се, Ти Која препушташ забраву ум оних које су страх Божји изгубиле. Радуј се, Ти Која чуваш благодат оних које не долазе храм у дане очишћења. Радуј се, Ти Која не дајеш благодат онима које су прљаве узимале благослов од свештеника. Радуј се, Ти Која свештенике који су се дотицали прљавих жена на неколико часова лишаваш благодати. Радуј се, Ти, која свештенике који не поучавају људе, најамницима називаш. Радуј се, Пресвета Богородице, дометање разума..."

Ауторки ових "узвишених" стихова разум очигледно није био дометнут – зато је њено дело подједнако грозоморно и с тачке гледишта садржаја и с тачке гледишта поштовања правила црквено-словенског језика... Разуме се, сличне измишљотине немају ништа заједничко с учењем Цркве.

Понекад човек има прилике да чује како је жена која је недавно поверовала у Бога спремна да до исцрпљености "испости" сву своју породицу која још не верује у Бога.

Кроз женска предања се транслирају "норме" побожности као што је забрана да се свећа предаје преко левог рамена. Жене стварају култ "баћушке" у парохији (унапређујући га у ранг "старца").

А женска спремност да се верује у најапсурдније измишљотине одавно се претворила у стабилну синтагму "бапске приче" познату у црквеној лексици.

И то није просто појединачан случај. На првим страницама Библије срећемо се с упозорењем на то да је женска религиозност склона крајностима. Ева разговара са змијом у Едемском врту и змија је пита шта је Бог забранио људима. Ева одговара: "Не смемо да дирамо дрво познања добра и зла." Међутим, заповест је била другачија: немој јести плода с дрвета познања добра и зла. А Ева уместо "немој јести" каже "не дотичи се" уместо плода сад је већ забрањено читаво дрво. Ева поштрава заповест.

Самим тим, по мишљењу светитеља Филарета Московског Ева не исказује схватање смисла забране, и спољашње дејство ("не дотичите") истиче као услов за вечни

живот.²¹ Случајни, спољашњи мотив Ева овде истиче као главни и једини. Из овога змија види да се жена не руководи унутрашњим моралним мотивима, већ простим страхом од казне – и управо у том правцу усмерава своје напоре.

Понекад је корисно читати Библију као дете. Замислите следећу слику, као на страници "Дечје Библије": жена стоји испред јабуке, а змија се обавила око стабла и чак је и главу одозго обесила. И као одговор на женине речи о смртоносности додира она свим својим изгледом говори: "А ја не само да сам додирнула, живим овде – и ништа! Хајде, дакле, напред, без сујеверја!"

Управо то што је жена поштрила и изопачила заповест довело је до њеног лакшег кршења: смрт се по Евином схватању дешава услед додира, а пошто је већ видела змију, која је додирнула дрво, било јој је лакше да сматра да није у праву Творац, већ овај тако необичан саговорник. И затим се већ у искуству саме жене, још пре окушања с дрвета познања, наводно такође потврдило да је могуће прекршити заповест без нарочитих последица: жена је прво "узбрала плодове његове", видела је да то што је додирнула дрво није усмртило – и после тога је "и јела".

Овако је често у нашем црквеном животу: сувишне сурове и необјашњиве забране доводе нашу децу која одрастају до коначног разочарења у фундаменталне и основне истине Јеванђеља.

И то што је по Библији први поступак жене на земљи – поштравање забране, тешко да је случајно. Женска религиозност тражи забране, с радошћу их прихвата и преноси.

Плашим се да женско свештенство не би било блаже, већ суровије.

Женска уста су изговорила и женско перо је записало, на пример, овакве плашилице: "Једна боготражитељка је уснила сан: преко моста су ишле девојке накарминисаних уста и офарбане косе и све су падале у лепљиву смолу и гинуле".²² А ово директно противречи речима из Библије: "човек гледа у лице, а Господ гледа у срце" (1 Царств. 16, 7).

Ево још једног примера страсно-емоционалног "богословља". Женски манастир добија писмо које пише мајка четворо деце. Она каже да јој поводом "питања о ПИБ-цифарском коду" разни свештеници говоре разне ствари и моли за савет: да ли да узме "број" или да ризикује будућност своје деце и да остане без посла... Ево најсјајнијих бисера из одговора сестара – "нас има укупно 20 сестара, све смо врло младе, девојке". – После описа антихриста који долази каже се: "Ето шта спрема свет... Зато нам не треба ништа од овог света! И све сестре обитељи тако мисле. И више од тога, већ смо почеле да се спремамо за страдање видећи како зло постаје све јаче, како у свету тријумфују нечастивост и сатанизам. У нашем манастиру је постојао веома тужан период, кад смо браниле свој храм од тога да у њега долазе полуголе нашминкане жене у развратној одећи, жене које су исмевале хришћанску побожност... Помодарке напросто помажу сатанистима. Пре свега, са савременом модом су повезана ритуална изругивања сатаниста над хришћанском културом. Ово се посебно огледа у америчкој моди коју финансирају јеврејски банкари. Најраспрострањенија ствар на коју су се све жене одавно навикле – накарминисане усне и налакирани нокти – представља симбол ритуалног кропљења жртвеном крвљу у секти Жидова-хасида, али се испоставља да је невероватно тешко одрећи се тога... Кад би људи само хтели да схвате и распознају "звер" не само у ПИБ, већ и у читавој савременој култури која МУ припрема место у нашим душама чинећи их мртвима за примање Светог Духа... Бог је узвеличао руски народ у односу на све друге

²¹ *Митр. Филарет (Дроздов)*. Записи за руковођење у темељном разумевању књиге Постања, који садрже и превод ове књиге на руски језик. Део 1., М., 1867., стр. 55.

²² Схимонахиња Ана из храма Рођења Јована Претече//Нова књига Русије. 2001., бр. 3, стр. 64.

народе... То је народ који је у својој вери, у свом угледању на свеце стајао испред свих народа – НАРОД-БОГОНОСАЦ."²³

Истаћи ћу да је ПИБ овог манастира 2353013199. Значи, "страдања" ових сестара састојала су се само у простачком понашању према туристкињама које је Бог по Свом Промислу довео у њихов храм, а оне су их из њега истеривале... И још један значајан детаљ: приликом писања речи "Бог" овим младим богословкама довољно је једно велико слово. А ево, за антихриста не жале читава два ве-е-л-и-ика слова. Чини се да оне у свом манастиру не траже Христа, да не желе да постану Његове невесте, већ се крију од антихриста – јер у њиховим мислима ова персона заузима више места од Истинског Женика... Надам се да њихова фарисејска размишљања о преузношењу руског народа (чија већина управо није ишла за свецима у годинама Совјетског Савеза, а и до дана данашњег са само својих пет процената или три процента од укупног броја учествује у црквеном животу) над свим осталима неће доћи до Грчке...Што се, пак, тиче карминисања и секте хасида – мода карминисања је много старија од хасида (овај покрет се појавио тек средином XVIII века и, узгред речено, изазвао је огорчено супротстављање рабина и, као последицу, – подршку владе Русије).²⁴

Ми већ имамо друштвену институцију у коју је дозвољен приступ женама – то је школа. Чиме се то завршило? Мушкарци су престали да се "гаје" у њој, школа је постала чисто женска институција. Наравно, у овој мутацији нема кривице жена-учитељица. Али ипак – да ли је ова мутација добра? Јако сумњам у то. Ако се појави женско свештенство то ће бити сигуран корак на путу ка претварању Православља у тоталитарну секту. Зачеци овога код нас и онако постаје. Међутим, додавање женског фактора ће ово још више појачати.

Осим тога, не треба заборавити ни изузетну осетљивост жена. Њихова танкоћутност би могла да одигра рђаву улогу кад би се појавило женско свештенство. Сетите се како се одвија исповест у парохијском храму. Човек који се каје стоји поред свештеника и обојица су изложени погледима осталих људи. А на исповести људи, разуме се, причају разне ствари. И грехови бивају заиста прљави и подли. Није тешко досетити се како ће се све ово огледати на милом лицу саосећајне и срдачне свештенице. Па на њеном лицу ће читав храм читати о чему се ради...

Ово не значи да женско духовно руковођење није могуће. Дешава се да чак и свештеници и епископи због духовних савета и исповести путују у женске манастире код старица. Али, то су управо старице – људи у којима је све чисто "женско" већ сагорело, и остало је само дуго искуство живота у Цркви и духовне борбе. Ово искуство оне деле с другима (јасно је да пошто нису свештеници не читају молитве за разрешење исповеђених грехова).

Дакле, ако се превлада "склоност" женског начела према емоционално-неконтролисаним реакцијама, ако завлада трезвеност, глас жене у Цркви се чује.

Наравно, има и хистерије (и то код оба пола). У својству примера можемо се сетити књижице З.Жданове "Казивање о житију блажене Матроне", публицистике Ане Иљинске и наводно потпуно мушке у погледу ауторства, али претерано хистеричне публикације "Живота вечног" о "блаженој Пелагији Рјазанској".

А ако је проповед коју напише или изговори жена, лишена хистерије, ако у њој нема чак толико природне позе гледања "одозго на доле" с којом "посвећени" пророкује онима који још нису дорасли до његове висине – нема основа да се ово женско дело подводи под строго схватање речи апостола Павла о жени која треба да ћути.

"Какво место је у древној Цркви заузимала институција ђакониса?"

²³ Затвореници или народ-Богоносац?! (О ИНН-у)//Ковчег. Манастирске православне новине. Издање женског манастира Свете Равноапостолне Марије Магдалине. 2001., Фебр., бр. 2(19).

²⁴ В.Уредба о Јеврејима из 1804. године. 5, 53.

"Ћаконисе нису учествовале у богослужбеном, већ у социјалном животу Цркве – помагале су сиромашнима и болесницима. Њихова улога је била посебно значајна у источном делу Римског царства, где су жене биле лишене слободе коју су имале на западу. Овде жене нису напуштале своју кућу без пратње, што значи да је да би се оне крстиле требало доћи до гинекона – женске половине куће. Право приступа у овај део имали су само евнуси и жене. Зато су на Истоку ђаконисе и крстиле, и проповедале (и једно и друго су обављале у тајности). Данас не постоји никаква потреба за овом институцијом. Мушкарцима-свештеницима је дозвољен улазак чак и у женске затворе."

"Прича се да је постојао црквени сабор на којем се сасвим озбиљно разматрало да ли се жена може сматрати човеком, да ли жена има или нема душу, и да су с већином од свега једног гласа свети оци ипак донели одлуку да је и жена човек."

"То је мит, и то запањујуће жилав, који се не може прихватити у било каквој научној критици. Он је постојао још код Блавацке (односно у XIX веку). Понављала га је атеистичка литература у совјетско време. Ова звечка је драга и савременим окултистима.

Међутим, ниједан од антицрквених критичара, који су помињали овај сабор никад није наводио било какве конкретне податке о њему: кад и где је одржан, ко је учествовао на њему...²⁵ Ни век, ни земља се никад не наводе. "У једном царству, иза седам гора, иза седам мора, за време неког цара Гороха..."²⁶

Ја у ову бајку не верујем и то није само због тога што у научној и црквеној литератури нисам нашао ништа што би је потврдило. Ипак, не сматрам да се границе реалности подударају с границама моје обавештености. Кад чујем овај мит одговарам Честертоновим речима: "Могу да поверујем у немогуће, али не могу да поверујем у невероватно."

Код Честертонa ова формула звучи у следећем дијалогу: "Могу да поверујем у немогуће, али не могу да поверујем у невероватно. "Да ли то називате парадоксом?" упита Тарент. "То је оно што називам здравим разумом," одговори свештеник. "Много је природније поверовати у оно што се налази ван граница нашег разума него у оно што не прекорачује ове границе, већ просто противречи разуму. Ако ми кажете да је великог Гладстона у његовом смртном часу прогањала авет Парнела, изабраћу да будем агностик и нећу рећи ни да, ни не. Али, ако ме будете уверавали да Гладстон на пријему код краљице Викторије није скинуо шешир, да је потапшао краљицу по леђима и понудио јој

---

²⁵ Типичан пример: "Терају нас да као Откровење прихватамо и догму решавања отаца Цркве, који су озбиљно разматрали питање – колико духова може да се смести на врху игле или други исти такав бисер – да ли жена има душу?" (Писма Јелене Рерих, 1929-1938. Т. 1, Минск, 1992., стр. 162). Узгред речено, питање о Анђелима на врху игле није тако смешно као што се чини борцима против Цркве. Вршак игле је минимум простора; у максимуму то је математичка тачка. Анђео је, по средњовековном богословљу – бестелесно биће. Односно у просторном континууму се његово присуство може сматрати за апсолутну нулу. Дакле, питање о томе колико Анђела може да се смести на врху игле, у математичкој тачки јесте питање о односу максимално мале, али ипак реалне величине и нуле. То је почетак диференцијалног рачунања: да ли величина, која бесконачно тежи ка нули може да постигне свој циљ, и у чему је разлика између нулте вредности и функције која тежи ка нули. Многобројни научни проблеми су пре него што су били формулисани и решени на дословно научном (пре свега математичком) језику, првобитно били формулисани под окриљем философије. Питање о Анђелима и игли је једно од таквих питања. Исмевати га – исто је што и исмевати Декартов атомизам.

²⁶ Једном сам, ипак, нашао публикацију у којој је постојао покушај да се овај митски сабор веже за одређени век. Дописник новина "Правда" обрадовао је своје читаоце вешћу да је наводно "питање да ли жена има душу представљало главну тему спорова отаца цркве у VI веку. И они су се само ништавном већином сложили да дарују слабом полу душу" (Васиљев. А. Египат и Египћани. М., 2000., стр. 155). Занимљиво: испоставља се да је спор постојао, да је био "главни" и да је трајао читав век. Али ето, није се сачувао ниједан цитат, ниједан текст... Сама Црква се ничег сличног "не сећа", а ето, њени непријатељи од масона до комуниста и окултиста се нечега "присећају".

цигару, одлучно ћу противречити. Нећу рећи да је то немогуће, рећи ћу да је то невероватно."²⁷

Дакле, сабор који разматра питање о томе да ли жена има душу је просто невероватан: у Цркви, која свакодневно опева Марију, овакво питање просто није могло да настане. У старо време саборе су имали само православни и католици. Међутим, и једни и други превише поштују Мајку Божију, Дјеву Марију, и зато се сама формулација питања о томе да ли је жена човек или није одмах претварала у хулу против Оне Коју сама Црква опева као "часнију од Херувима"...

Ипак ми је на крају у руке доспела књига (не теозофска, већ нормална, црквена), у којој се заиста помиње постављање оваквог питања на сабору. То је Маконски сабор из 585. године, који је сазвао епископ Бургундије. "На овом сабору је устао неко од епископа и рекао да се жена не може назвати човеком. Међутим, смирио се након што је од епископа добио објашњење. Јер Свето Писмо Старог Завета објашњава: на почетку, кад је било речи о томе да је Бог створио човека, речено је: "...мушкарца и жену, створи их, и надену им име "Адам", што значи – "човек, који је направљен од земље," називајући тако и жену и мушкарца; дакле, обоје је назвао човеком. И Господ Исус Христос се сином човечијим назива зато што је син девојке, односно жене. И Њој је рекао, кад је намеравао да претвори воду у вино: "Шта је Мени и Теби, Жено?" и остало. Овим и многим другим сведочанствима је ово питање коначно било разрешено."²⁸

Дакле, постојао је, постојао је сабор на којем се зачуло ово идиотско питање. Али ако једна будала (како се у таквим случајевима каже у Цркви – "окромја сана") поставља глупо питање то још не значи да је цео сабор озбиљно забринут због овог питања и да је сазван ради његовог разматрања. А још мање значи да је Црква у својој пуноти сумњала у то да се жена сматра човеком.

Сваки човек (осим свеца) само својим делићем живи у Цркви. Осим тога, у начину његовог деловања и реакцијама, у његовим мислима и осећањима, огледају се други културни светови којима припада. VI век је у Западној Европи век хришћанизације варвара. Који је, дакле, од ових принципа изазвао овако будаласто питање?

Овде треба имати у виду национални састав овог сабора. На њему је било епископа Франака и галско-римских епископа. За Франке је хришћанство било полупозната нова ствар. Зато су у њиховој средини и могла да се зачују чудна мишљења и питања. Ово питање није родио хришћански квасац, већ инерција паганског презира према покретној имовини номада, која се назива "жена". Хришћанство је зауставило ову инерцију, није је оно изазвало.

Дакле, на овом примеру постаје јасније како се управо стварају митови антицрквене пропаганде. Да, занимљиво је да је исти овај Маконски Сабор забранио епископима да њихове куће чувају пси – јер би то противречило хришћанској гостољубивости...

Понекад су антицрквене мистификације (фалсификати) неупадљивије. На пример: "Може се навести поприличан број примера за карактеристичне изјаве појединих отаца Цркве... За Климента Александријског "свака жена треба да изгори од срамоте при помисли на то да је жена" (*Paedagogus*, II, 2; P.G. 8, 429). За Тому Аквинског су *copula* (брачни окови) увек повезани с *quadam rationis jactura* (извесним губитком разума) (*Summa Theologiae* I, sent. 2, dist. 20, q.1)."

Спреман сам да на било ком суду докажем да г-дин "Владимиров" који је написао ове редове није читао ни Климента, ни Тому.

Није јасно шта хоће од Томе Аквинског. Сами заљубљени стално певају о томе да су "изгубили главу". Ето, Тома се сложио с њима. У чему је његова кривица? И супружничко спајање (а Тома говори управо о њему, а не о регистрацији брака и не о

²⁷ Честертон Г.К. Проклетство златног крста//Изабрана дела у 5 томова. Т. 2. М., 1994., стр. 111.

²⁸ св.Григорије Турски. Историја Франака. М., 1987., стр. 230.

одлуци да се закључи брачни савез) тешко да може да се одвија потпуно рационално. Брачна постеља ипак није шаховска табла. Није ваљда да г-дин "Владимиров" уме то да ради лагано и сетно, с јасном рационалном рефлексijом?

А с Климентом је г-дин "Владимиров" (пишем под знацима навода, због тога што сам сигуран да је то псеудоним) све слагао (али он има алиби: лично није читао Климента, већ је просто поверовао површном париском богослову Павлу Евдокимову²⁹).

Климент не хули жену, већ је једноставно наговара да се не опија. Он пише да нема смисла да жене губе своју лепоту – и због њихове деликатне природе – не стоји им пијано подригивање.³⁰ Контекст педагога је: "Како можеш нешто тако да радиш – а још си девојчица!" Овде нема никаквог испада против жена. А рериховци тумаче да Климент недоличном сматра саму природу жене."

"Па ипак, данас се често говори да је хришћанство понизило жену, а паганство је преуноси. Можда ипак нема дима без ватре? Зар жену не понижава библијска верзија о стварању жене из ребра? Како воле да се шале мушкарци – од једине кости у којој нема мозга?"

"Ова шала је можда и оштроумна, само што нема директне везе с библијским смислом. Ако се пажљиво читају прве главе књиге Постања, човек не може да не обрати пажњу на то да је мушкарац створен од спољашњег – од земаљског праха. А жена је створена од унутрашњег, од скривеног, она је узета од срца (од ребра). Жена је дата у врту, а не раније. Жена је дете Едемског врта. Мушкарац је створен ван врта, а жена је управо рајско сздање.

То што се жена ствара од мушкарчевог ребра представља препреку на путу спекулација на тему о "непотпуној људскости" жене.³¹

Даље. Кад Адам први пут угледа своју жену, он изговара врло чудне речи: "Оставиће човек оца свог и мајку своју и прилепиће се за жену своју; и биће двоје једно тело."

Ми смо данас навикли на ове речи, због тога не примећујемо да су чудне. А пред нама је формула класичног матријархата! Мушкарац оставља свог оца и мајку и долази код жене у кућу, док је у каснијим културама било потпуно другачије: млада је напуштала родитељску кућу и долазила је под мужевљев кров. Одједи овог сачували су се и данас: ако се муж пресели у женин стан то се доживљава као нешто ненормално. А Библија на почетку претпоставља нешто што је за нас потпуно неуобичајено: муж се лепи за жену... Међутим, касније се све ово променило."

"Како? Због такозваног "грехопада"?"

"Грехопад нема везе са сфером пола у вулгарном поимању: он се није састојао у сексуалном општењу између Адама и Еве, како се то због нечега често претпоставља.

²⁹ *Евдокимов П.* Жена и спасење света. Минск, 1999., стр. 165.

³⁰ "Жене, имајући на уму њихову лепоту и посебну обавезу да поштују пристojност, да не би растезале усне, не треба да пију из широких пехара, изливајући напитака у широко отворена уста; за њих је пристojније да пију из пехара од алабастра с уским отвором, ипак, не бацајући притом главу, не обнажујући врат, што је, по мом мишљењу, недолично. И подригивати попут мушкараца или, боље речено, попут робова – значи разобличавати тиме своју страст према преједању и откривати тиме своју невоспитаност. Ако је већ за разумног мушкараца то непристойна радња, достојна прекора, тим пре је то за жену, која треба да се стиди, имајући на уму већ саму своју природу. *Велико је ругло*, каже Писмо, *жена која се одаје пијанству* (Сир. 26, 10), односно, пијана жена као да представља гнев Божји. Зашто? Зато што притом открива сву непристойност понашања које јој није својствено (Сир. 26, 11)" (Педагог. М., 1996, стр. 138).

³¹ Значај приче о стварању жене из ребра св. Теодорит Кирски види у томе "да се покаже истоветност природе" (*Теодорит Кирски*. Објашњење тешких места Божанског Писма по избору//Дела. Тројице-Сергијева Лавра, 1905., стр. 32). "Што се тиче људских својстава, жена у поређењу с мушкарцем нема другачију природу... Зато се не може рећи да Еурипид врло разумно пише кад каже да су "све жене уопште горе од мушкараца, кад би се и најгори мушкарац оженио чак и самом Врлином, и онда би његова жена ипак била гора од мужа."" (*Климент Александријски*. Стромате, 4, 8).

Црква никада није ТАКО доживљавала драму пада у грех. Њихов грехопад није био у томе, већ у томе што људи нису поверовали Творцу...

Заједно с тим, грехопад је директно утицао на однос између полова. Видимо како последице грехопада мењају првобитну замисао Бога о човеку: "Воља ће твоја стајати под влашћу мужа твојега, и он ће ти бити господар," каже Бог жени, сада већ после греха. Дакле, прво се каже да ће муж одлазити код жене, а прича о Едемском врту се завршава тиме што ће сад жена одлазити код мужа. Значи, у међувремену се нешто десило.

А у међувремену се десило то да је жена сама била пред дрветом познања. Дуга је прича о томе шта се тамо десило и то нема директне везе с нашом темом, али кад је ипак окусила плод с "дрвета познања", вратила се код мужа и понудила му је да учествује у овој трпези. Зашто је, дакле, жена пожелела да муж постане саучесник у њеном поступку? Позната су ми два тумачења овог текста.

Јудејско-рабинистичко тумачење нас погружава у дубине женске психологије. По овом објашњењу, Ева је осетила да умире. И онда је помислила: "Како то, умрећу, а Адам ће остати да живи, и Бог ће му дати нову жену, и он ће с њом бити срећан, али без мене! Нипошто!"³² И одлучује да отрује Адама. Да би се схватила ова рабинистичка легенда, треба знати да је с јудејске тачке гледишта Ева друга, а не прва Адамова жена. Прва је била Лилит (у Библији о њој нема ни речи). Ева је знала да жена може да буде друга – зато се одлучује на овакав поступак.

А православно тумачење овог места даје Јефрем Сирин (светац, који је живео у IV веку). Он обраћа пажњу на то да човек, кад почини веома озбиљан грех осећа напад радости: "Ето ти: успео сам! Преступио сам! Нисам као остали." Долази до еуфорије која следи: кад човек пада, он прве тренутке свог пада доживљава с одушевљењем... Ужас долази касније. Кад је Ева прекршила заповест, осетила је управо ову еуфорију, осетила је да је богиња. И ево, она тада иде код Адама да би му показала своје ново својство: "Ето, видиш, свој славни животни пут сам почела само као твоје ребарце, а сад сам богиња. Враћам се код тебе да те научим да живиш." Ева се осећа као богиња и иде да покаже мужу своје ново достојанство: "Сад ја стојим на овој сцени!" Жена иде код мужа, "надајући се да ће се сад већ као божанство вратити код онога од кога је постала човек".³³ У жени се пробудила жудња за влашћу и господарством.

Бог лечи управо овај грех, грех разбијених међуљудских односа... Бог не кажњава за преступ, већ лечи, исцељује болест која се појавила. Бог не даје бесмислене казне. Сетимо се да реч "казна" носи двоструки смисао: казна као извесна дисциплинска акција, и казна као поука, као савет. Кажњавајући, Господ поучава. Он даје лек. Не свети се, већ лечи.

Ако стојимо у апотеци, у којој људи купују различите лекове, на основу онога што купују можемо да схватимо шта их боли. Исто тако је и овде: Господ преписује лек, који лечи односе између мужа и жене. Али: ако се лек ставља баш овде, то значи да се управо овде десио и прелом. Значи, треба лечити управо међуљудске односе. Господ ову напрлину исправља у другу страну. Пошто се жудња за господарством први пут појавила управо у жени, жена се сад доводи у однос послушања према мушкарцу. У принципу, у очима Бога често они који себе сматрају првима постају последњи, а последњи могу да постану први."

"А где видимо да се мужу даје власт над женом?"

"То су пре свега речи које сам већ помињао: о власти мужа над женом и о томе да ће муж господарити над женом. О истом том говори и друга библијска епизода: кад је Адам дао име својој жени. Од сада (и тек од сада), односно од краја треће главе књиге Постања, она је Ева. У Едему је била "жена"; Ева се појављује тек после прогонства. Али,

³² Тумачење Рашија. Цит. по: *D.Louis. Le jardin d'Eden. Paris, 1992. P.110.*

³³ *преп.Јефрем Сиријски. О рају//Дела. Део. 5. Сергијев Посад. 1912., стр. 241.*

зашто Адам жени није дао име раније? Јер, он је још пре давао имена животињама. Зашто жени име није било дато одмах после тога? Управо зато што дати име значи испољити надмоћ. Али, надмоћ мужа над женом се појављује тек после греха, након што Бог одређује њихове нове односе. Не, муж није заборавио да да име жени, и није да то није стигао да учини пре пада у грех, већ просто није могао, тачније – није имао права. И због тога надевање жени имена није просто последња радња човека у Едему, већ је и први догађај који се десио након што је Бог казнио људе."

"Али зашто је створено двоје и то различитих? Како Црква тумачи "различитост" мушкарца и жене? И зашто није одмах створено двоје?"

"Наравно, ово се може тумачити на различите начине. Имао сам, на пример, прилике да чујем тумачење западно-берлинских богословки-феминисткиња, по чијем мишљењу чињеница да је прво створен Адам, а касније жена, значи да је циљ Божијег стварања била жена; а мушкарац је ништа више од полуфабриката, који је Бог искористио да би створио венац творевине...

Ипак, ако се библијски текст чита озбиљније, видећемо да пред нама није само прича о првој породици, већ и о нечем већем. Уопште, Библија не представља толико хронику живота првих људи колико икону – осмишљавање основних догађаја из људске историје. То није запис из протокола очевица и савременика, то је прича о ономе што о себи самом треба да зна сваки човек. То је зборник архетипова.

У сваком од нас живи мушки и женски принцип. У овој глави Библије, која описује грехопад, нема имена "Адам" или "Ева", тамо стоји "ха-Адам" – то је именица с чланом. То није име, већ појам: "Човек као такав" (члан ће од овог појма отпасти касније – у 1 Мојс. 4, 25 – и тада ће појам постати лично име: уместо "ха-Адам" појавиће се просто Адам). И постоји жена, која такође још увек нема имена. Овде су мушко и женско начело јединствени, чак је могуће да су у истом бићу (не треба мешати с хермафродитима из паганских митова): "Кад је Бог створио човека, мушкарца и жену, дао им је име: човек" (1 Мојс. 5, 1-2). Као што видимо, "ха-адам" ("човек") је једно име за двоје...

Заиста, у сваком човеку постоји оно што се традиционално сматра мушким начелом, и оно што се сматра женским. Разум и осећања. Воља и осећајност... Муж је у причи о Едему – умно-разумски део људске душе, а са женственошћу се исто тако повезују осећања.

Зашто је човечанство двочлано? Просто, библијска прича од самог почетка тврди да свет има право да буде разноврстан. Хришћанство је религија плурализма, а не монизма. Многи индијски философи, на пример, говоре о томе да постоји само "Јединствено" – "Непојамно", "Неспознатљиво", "Неизрециво", а све остало само изгледа као биће, али биће не поседује. Зато, ако нам нека реалност изгледа различита од "Јединог", то значи да је наш ум помрачен и испрљан.

А Библија објашњава: бити не-Бог није грех. Бити другачији него што је Бог није проклетство. Бог нас је створио таквима. Он се Сам диви разноврсности света ("И виде Бог да је то добро.") Тако се испоставља и да је људска природа од самог почетка разноврсна, носи у себи мушко и женско начело.

Мушкарац и жена су различити, али то не значи да је једно од њих "горе" од другог."

"Па, ипак, многи тврде да неке обичаје и традиције у Православљу треба мењати. Они наводно данас не одговарају нашем друштву. Рецимо, ако девојка долази у цркву у фармеркама – то је увек лоше."

"Нема човека који се не би сложио с тим да у Православној Цркви нешто треба променити. Само што свако на различит начин схвата шта управо подлеже промени. Један ће рећи да се треба избавити од модернистичког наслеђа Петровске епохе и вратити се у Московску Русију, обновити појање по угледу на стари обред, без разноразних

"Литургија" Чајковског. А други ће, на пример рериховац, рећи, да се треба одрећи вере у то да је Христос васкрсао заменивши је веровањем у то да је Христос просто "разложио Своје тело на атоме".³⁴

Ипак, однос према панталонама нипошто није обичај Православне Цркве и православне вере. То није норма веронауке, већ бон-тона. Међутим, раније су иза тога стајале две озбиљне ствари.

Прво. Васпитани људи у старо време уопште нису носили панталоне. Ни мушкарци, ни жене. Тако је било у старом Риму, тако је било у Палестини, тако је било у Византији. Носиле су се тунике. А панталоне су носили варвари: они су били номади, све време су јахали на коњима. И да не би одрали ноге о коње, обавијали су их у оно од чега су касније настале панталоне. Кад је кроз Константинопољ ишао човек у панталонама, тиме што је био у панталонама, показивао је да је варвар, односно да није хришћанин, и није му било дозвољено да уђе у храм.³⁵

Кад су варвари постали хришћани овај мотив је нестало. Међутим, појавио се други, везан за карневалско пресвлачење, које је некада имало религиозни смисао извртања свега: мушкарци су били у женској одећи, жене у мушкој, мирјанин се облачио као монах, просјак као цар, дете као старац, човек као дивља животиња.

Ова пресвлачења на Божићне празнике или на покладе представљала су рудимент врло древних паганских ритуала везаних за дочек Нове године.

Главна брига древног човека је брига за уништавање историје. Човеку архаистичког начина размишљања тешко је да живи у историји као у простору јединственог миљеа јединствене личности. Он се осећа сигурно само копирајући нечији поступак, поистовећујући се с јунаком који је први пут учинио неку радњу. Показало се да је ово "први пут" било срећно. Значи, ако се човек поистовети с тим временом и с тим јунаком, може се гарантовати успех његовог садашњег пројекта. Рецимо, Полинежани одлазећи с острва на острво, убеђују себе да не плове они, већ човек који је први препловио океан.

Архајаски човек историју доживљава као еколошку катастрофу. И новогодишњи ритуали код свих архајских народа јесу покушај повратка на тачку алфа, кад није било ни нас, ни космоса, кад још нисмо грешили и кад је још све било могуће.

Долази пролеће, почиње нови животни циклус. И човек жели да све што је било лоше остави у прошлости, да се избави баласта грешака, да на известан начин анулира историју, да све почне из почетка. А почетак свега, прва страница космичке историје био је хаос. Дакле, до обнављања живота треба да се дође кроз погружавање неуспешног живота – живота корумпираног неуспесима и греховима, у првобитни хаос.

Лакрдијаштво, извртање свега, замена социјалних улога, мешање мушког и женског, младог и старог, представљало је уништавање социјалног космоса, устаљених социјалних улога и стереотипа. Значи, метеж поклада јесте пут повратка ка преткосмичком хаосу, то је повратак на оно градилиште на којем човек још једном може да покуша да од нуле сагради нови, и можда бољи свет. Заиста, "Интернационала" би могла да буде одлична народна песма за Божић или покладе: стари свет ћемо "срушити до темеља, а онда ћемо наш, нови свет да саградимо". Овде је заиста присутно: "анархија је мајка поретка".

Зато су преоблачења мушкараца у жене и обрнуто – својеврстан облик паганског облика покајања, изражавање жеље да се живи другачије.

Међутим, дошло је хришћанство и донело другачије облике покајничког понашања: не промену одеће, већ срца. Паганска бакљица је на фону јеванђељског сунца

³⁴ "Христов дух је својом заповешћу разложио своје тело на атоме" (*Рерих Ј.И.* Огњено искуство//Рерих Ј.И. На прагу новог света. М., 1993., стр. 107).

³⁵ "Употреба панталона или *brassae* се у Италији сматрала галским и варварским обичајем" (*Гизо Ф.* Комендари//*Гибон Е.* Залазак и пад Римског царства т. 1, М., 1997., стр. 493)

почела да се доживљава не као извор слабе, али ипак светлости, већ као извор сасвим уочљивог густог дима...

Црква је схватала овај религиозни потекст Божићних празника и поклада. Лакрдијаштво је било алтернатива за крштење и исповест, јер је хтелo да обнови живот без покајања – просто вицеvима и преоблачењем...

Сећање на овај некад озбиљан религиозни пагански потекст пресвлачења повукао је за собом озбиљан, сад већ негативан однос према томе што жене облаче мушку одећу.

И узгред буди речено, овде нема никакве дискриминације управо жене. Неодобравање "преоблачења" се тиче свих – независно од пола. Сви ми знамо шта понекад мора да саслуша жена ако у храм дође у "мушким" панталонама. Али, покушајте да замислите шта би морао да саслуша мушкарац који би одлучио да дође у храм у сукњи!³⁶

Међутим, клир данас носи "духовне хаљине": одећу коју световни људи сматрају типично женском (чак се и наша раса закопчава на леву страну, а не на десну, као на мушким кошуљама). Као увек приликом рада с Библијом, овде је неизбежно питање: зашто, на основу чега неке старозаветне одредбе схватамо буквално, а оне које се налазе дословце до њих – сматрамо застарелима? Подсетићу на то да је на истој страници Библије, где се говори о томе да "жена не сме да носи мушку одећу, и мушкарац не сме да облачи женске хаљине", заповеђено и следеће: "начини себи ресе на четири краја хаљине коју облачиш" (1 Мојс. 22, 12). Тако бих, ако неко из храма буде истеривао девојку, саветовао да се овом избацивачу приђе с питањем: "А да ли ваше хаљине код куће имају реса на угловима?"

А што се тиче фармерки у потпуности се слажам с Валентином Распућином, који с великом симпатијом описује жену која се "премда се није облачила упадљиво, одевала модерно, допустивши моди да се уобичаји у народу, погледавши шта је у њој добро, а шта није. Фармерке су од најчвршћег материјала, можеш и камењем да их цепаш, дај овамо моду. Кренуле су кожне јакне – па кожа се код нас одувек носила, на њу је заборављено због великог сиромаштва, а кад је беда прошла, време је и да се коже сетимо" ("Иванова кћи, Иванова мајка")...

"Добро, како ћете објаснити очигледну дискриминацију жене којој се забрањује и да улази у храм за време менструације?"

"Једноставан одговор гласи: у храму је неумесна било каква и било чија крв. Превише је крви текло у религијама пре Христа. Чак су и свештеници старозаветног храма до глежња били у крви. Али Христова Крв је зауставила потоке крви, која се проливала ради Бога. И као што се данас вегетеријанци поносе тиме што "ја никога не једем", тако се и ми хришћани радујемо томе што је наша жртва Богу – умна, словесна, бескрвна.

---

³⁶ А ево одговора на слично питање украјинског свештеника: "Главни аргумент против женских панталона се узима из Библије: "Жена да не носи мушкога одијела нити човјек да се облачи у женске хаљине, јер је гад пред Господом Богом твојим ко год тако чини." (1 Мојс. 22, 5). Све је, чини се једноставно: свака жена у панталонама смртно греши. Укратко, таквима није место у нашем храму. Авај, овакво плитко тумачење пати од неукости. Шта ми знамо о мушкој и женској одећи? Знамо да је у Шкотској народна одећа мушкараца сукња. А и да ли су уопште носили панталоне у оном облику, као што их ми данас знамо, мушкарци старе Грчке (можете да замислите статуу Зевса у дугачким гаћама)? То је питање. Али, ово питање постаје још пикантније онда кад непомирљиве борце против женских панталона упитамо: "А да ли ваш син или муж носи исте панталоне као што су оне у летњим женским комплетима?" На шта оне, на срећу, одговарају гневним и зачуђеним "НЕ". Испоставља се да женске панталоне нису увек мушка одећа. Због нечега се у продавницама истиче детаљ назива одеће под називом "панталоне" као "мушке" или "женске". Тешко да ће мушкарац здравог разума обући панталоне које носи жена. Он ће тада бити очигледан пример библијске тврдње о мрскости и апсурдности да мушкарци носе женску одећу (и обрнуто). Ко се не слаже, нека каже да ли мушкарци могу да носе женске рукавице зими. На основу тога што жене са задовољством носе женске рукавице и сматрају их делом своје гардеробе." (*Прот. Виктор Кулигин*. Одговори на насушна питања//Живи извор. Православни саговорник. Доњецк, 2003., април, стр. 19).

Месо животиња се не сме уносити у храм. Ако је некоме у храму почела да иде крв из носа – боље је да изађе из цркве. Ако је свештеник пребирао листиће с записима за помињање и ивицом листића посекао прст, такође мора да напусти храм и не сме да се врати у њега док се крв не заустави (или док раница не буде превијена тако да крв престане да пролази кроз фластер или завој)... У "Питањима Кирика" (рукописи овог текста су познати од краја XV века) постоји питање: "Ако се неко припреми за свето причешће, а у његовим устима се појави крв? – Не треба му дати причешће. – А да ли да поп пева литургију ако му иде крв из носа? – Не треба да пева литургију." (Руска историјска библиотека. Т.6. Споменици староруског канонског права (XI-XV века). Део 1, СПб, 1908, стр. 871).

У храму је умесна само једна крв – жртвена Крв. И то је Крв Онога Ко ме се молимо и Ко је Себе принео на жртву за нас.

Друга је ствар што "неумесно" не значи "штетно" или "погубно". Авај, наши парохијани често не умеју да примете такве разлике и почињу да плаше једни друге причама о "страшном греху нечистоте, ако човек учествује у њему, то га лишава благодати и погубљује душу" (сетимо се горе поменутог самониклог акатиста).

На питање: зашто се месечно чишћење жене не сматра нечистим само у Старом закону, већ и по мишљењу отаца – преподобни Никодим Светогорац наводи три разлога: 1) због тога што народ то тако доживљава, зато што сви људи сматрају нечистотом оно што се избацује из тела преко неких органа, као непотребно или сувишно, као на пример, из уха или носа, секрет приликом кашљања итд.; 2) то се назива нечистим, јер Бог кроз телесно поучава о духовном, односно моралном. Ако је нечисто телесно, што се дешава без човекове воље, колико су нечисти грехови које чинимо по својој вољи? 3) Бог нечистотом назива месечно чишћење жена (и то је заправо једини и главни разлог) да би забранио мушкарцима да се спајају с њима кад имају месечно чишћење, како каже Теодорит, како због мушког достојанства и поштовања жене, како каже Исидор (Пелусиот), тако и ради поштовања Закона и природе, по Филону, а пре свега и углавном, због бриге о потомству, о деци.³⁷

Важно је да се у овом објашњењу примети којег мотива у њему нема: нема "мистичке", "ритуалне" тематике. Нема представе о томе да физиолошки процес отежава деловање Божијег Духа у телу хришћанке.

Јасно је због чега у фолклору живи страх од менструалне крви: он потиче из веома древних паганско-магијских представа. У "Природној историји" (28, 23) Плинија каже се да додир жене која има менструацију квари жетву, уништава сетву, покрива гвожђе рђом и чини да се на бакру створи патина, уништава вртове, убија пчеле и доноси мноштво других несрећа. Кабала сматра да менструална крв привлачи мноштво демона.³⁸ Она се користила као неопходна компонента у многим чаробњачким рецептима. Ако већ и

---

³⁷ Павле, Патријарх Српски. Да ли жена може да долази у храм на молитву, да целива иконе и да се причешћује, кад је "нечиста" (за време менструације)?//Вестник Немачке епархије Руске Православне Заграничне Цркве. Минхен, 2002., бр. 2 (http://www.rocor.de/Vestnik/20022/html/07_pavel.htm).

³⁸ "Тако смо учили. У час кад свевишња моћна Змија бива пробуђена греховима света и спаја се са женом, и убацује у њу прљавштину – Мушкарац се одваја од ње због тога што је она нечиста и зове се нечистом. И Мушкарац не сме да јој се приближава: тешко њему ако се оскрнави њоме у време док је нечиста!... 24 врсте нечистоте Змија је убацила у Женско кад се сјединила с њим, у складу с бројном вредношћу непријатељства. 24 врсте су се пробудиле одозго и 24 одоздо. И порасла је коса, и повећали су се нокти, и тада су се судови пробудили у свему. И пренето је. Кад жена хоће да се очисти, она треба да скрати сву косу која јој је порасла у данима њене нечистоте, и да исече нокте заједно са свом прљавштином, која се у њима налази. Јер је предато у тајнама нечистоте. Прљавштина која се налази у ноктима буди другу нечистоту. И зато их треба поуздано сакрити. Јер, учили смо да се 1244 врста зла држи за ову прљавштину, коју је убацила моћна Змија, и све се оне буде од прљавштине иза ноктију. И користећи оно што је везано за њих, свако, ко пожели, може да баца урок на синове људске. И онај ко их уништава, као да повећава Милост у васиони... Ако су остаци остатака највеће нечистоте такви, тим пре је то жена, која се спојила са Змијом и која је добила од ње прљавштину, коју је ова убацила у њу. Тешко васељени, која је примила од ње ову прљавштину!" (Тајна нечистоте.//Раби Шимон. Фрагменти из књиге Зогар. М., 1994., стр. 163-164).

паганство са свом својом непробирљивошћу нешто сматра нечистим и демонским – хришћанство тим пре није хтело да оспорава општеномодно уверење у религиозну негативност менструалне крви, и зато је такође почело да је избегава.

Библијска позиција у овом питању није недвосмислена. С једне стране стоје старозаветне констатације о женској нечистоти у женским данима, с друге – јеванђељско казивање о томе да је "крвоточива жена" дотакла Христа и добила исцелење које је тражила.

И у црквеној пракси: с једне стране, често имамо прилике да чујемо да жена у "данима нечистоте" не сме да додирује црквену светињу, с друге – ако жена тешко болује и умире и притом се налази у свом "женском" стању, свештеник мирне душе треба да је причести највећом Светињом. Такође се сматра допустивим и потребним да се причести породиља ако умире (обично јој није дозвољавано да приђе Путиру 40 дана).

Али, опет се црквена позиција очигледно мења – без званичних одлука и громких дискусија, "сама по себи". У епархијској управи се не прави динамика доласка радница на посао у зависности од њихових физиолошких циклуса. У диригентским и иконописним одељењима богословије наступање "критичних дана" се такође не сматра поводом који се може уважити као оправдање за недолазак на часове, пробе или службе.

И то је једноставно због тога што је дошло до револуције у хигијени. У ранијим вековима није било ни туша, ни доњег веша. А крвавим траговима нипошто није место у храму. Поврх тога, извините, смрад (у VI веку је преподобни Макарије Египатски овако преводио речи пророка Исаије: "И сва праведност ваша је као женине крпе у њеној менструацији"³⁹).

Дакле, с једне стране, традиционална црквена позиција је потпуно разумљива. Али, она притом није најстарија.

"Апостолске одлуке" – споменик који је дошао до нас преко св.Климентa Римског, односно из трећег века – у одељку "Јереси" гласи: "Ако неки пак испуњавају јеврејске обреде у погледу избацавања семена, течења семена у сну и законитих спајања (4 Мојс. 15, 1-30), нека нам кажу да ли у тим часовима и данима кад се томе подвргавају одступају од било чега од следећег: да се моле или да се дотичу Библије, или да се причешћују Евхаристијом? Ако кажу да престају, очигледно је да немају у себи Светог Духа који увек пребива с верујућима; јер Соломон говори о праведнима да би свако припремио себе тако да их Он, кад спавају, чува, а кад устају, разговара с њима (Прич. 6, 22). У ствари, ако ти, жено, мислиш да у току седам дана, кад имаш месечно прање, немаш у себи Духа Светог, значи да ћеш, ако изненада преминеш, отићи као она која нема у себи Духа Светог и смелости и наде у Бога. Али Дух Свети ти је, наравно, својствен, зато што Он није ограничен местом, а ти имаш потребу за молитвом, за Евхаристијом, и за доласком Светог Духа, као она која у томе није нимало згрешила. Јер ни законито спајање, ни порођај, ни течење крви, ни течење семена у сну, не могу да оскрнавe човекову природу или да одвоје од њега Духа Светог, већ то могу само нечастивост или преступна делатност. Дакле, ако ти, жено, у данима месечног прања немаш у себи, како кажеш, Духа Светог, мораш бити испуњена нечистим духом. Јер, кад се не молиш и не читаш Библију, нехотице га призиваш; зато што он воли незахвалне, нерадне, успаване, јер је сам, разболевши се од злих мисли због незахвалности, лишен од Бога достојанства, пошто је одлучио да уместо архангела буде ђаво. Зато се уздржавај, жено, од испразних речи, и увек се сећај Онога Ко те је створио, и моли Му се, јер је Он – Господ твој и Господ свега, и поучавај се у

---

³⁹ *преп. Макарије Египатски*. Нове духовне беседе. М., 1990., стр. 175. Ради се о следећем библијском тексту: пред лицем Бога је "сва праведност наша као ифлекана одећа" (Ис. 64, 6). Словенски превод: "јакоже порт нечистија всја правда наша". У Септуагинти (грч. преводу књига Старог Завета) стоји *ρακος αποκαθημενισ*. Прва од ових речи значи *рите*, *крпе*; друга оних који се чисте, издвојених, одвојених. Патријарх Српски Павле: "Касније је дошло до такве тачке гледишта да жене не смеју да долазе у цркву у том стању. Могуће је због смрада који се шири из материје очишћења приликом распада". http://www.rocor.de/Vestnik/20022/html/07_pavel.htm.

законима Његовим, не гледајући ни на шта – ни на природно праће, ни на законито спајање, ни на порођај, ни на побачај, ни на телесну ману. Гледање на ово јесте празно и бесмислено измишљање глупих људи. Јер, ни погребене човека, ни сандук, ни ова или она храна, ни течење семена у сну, не могу да оскрнавe човекову душу, већ само непоштовање Бога и безакоње и неправедност према ближњем, или било шта у супротности с истином Његовом, прељуба или блуд. Брак поштен и частан, и рођење деце су чисти, јер у добром нема ничег рђавог. И природно праће није гадно пред Богом, Који је премудро уредио да оно бива код жена... А и по Јеванђељу, кад је крвоточива додирнула спасоносни крај одеће Господа да би оздравила, Господ је није прекорио и нипошто је није окривио, напротив, рекао је, исцеливши је: вера твоја спасила те је" (Одлуке Светих Апостола. 6, 27-30).

А "у целој ранохришћанској Сирији постојале су црквене одлуке у којима се јасно говорило да ђаконисе имају право да се приближавају олтару управо због тога што Христос није отерао од Себе крвоточиву жену. Укидање забране општења с крвоточивим женама је веома блиско с укидањем забране употребе хране, о чему се говори у Апостолу. Као што хришћани-обраћеници из паганства немају повода да преузимају јеврејске заповести о храни, исто тако ови хришћани немају разлога да се придржавају јеврејских прописа о ритуалној (не)чистоти. И управо у Сирији, где су преовладавали хришћани-Јевреји, донета је одлука: додиривање крвоточиве жене не скрнави."⁴⁰

Стога је јасно зашто су у другом региону сталних контаката хришћана с Јудејцима – у Шпанији краја XV века – инквизитори, набрајајући својства на основу којих се може наћи маран (Јеврејин који је примио хришћанство, али је тајно наставио да поштује религиозне традиције јудаизма), поменули следеће: "ако жене не долазе у цркву 40 дана после порођаја".⁴¹

Велики Сиријац – преподобни Јефрем Сиријски овако објашњава јеванђељску епизоду с "крвоточивом женом".

"Хвала Теби, Сине скривеног Бића, јер је кроз тајне муке и ране жене која је патила од течења крви било показано како Ти лечиш и на видљивој жени је било откривено људима Твоје невидљиво Божанство... Ко је долазио код Њега као код човека, осетио је у Њему додир људске природе, а ко је долазио код Њега као код Бога, стекао је у Њему ризницу исцелења својих мука... Сила, која је изашла из Њега била је послата и дотакла се оскрнављене утробе, али тако да се ипак сама није подвргла скрнављењу. Исто тако и Његово Божанство није било оскрнављено обитавањем у освећеној утроби, пошто је девојка и по закону и осим закона више света него жена која је сувишком своје крви изазивала одвратност... Његови непријатељи су хтели да Га начине каменом спотицања говорећи: не зна закон, јер Га се дотакла жена нечиста по закону и Он је није одбацио... Сила Божанства чисти не постајући сама нечиста... Нема нечистог осим онога што скрнави живот слободе. И да се исцељена жена ћутке удаљила од Њега, Господ би је лишио венца херојског јунаштва; јер вера, која се у овој скривеној борби храбро борила требало је да постане очигледно крунисана. Зато је њену главу украсио мисленим венцем говорећи: "Иди с миром," јер је мир венац победе. Али да би постало јасно где се налази извор овог венца додао је: "Вера твоја спасила те је." Као што је жена више од других хтела да Му укаже поштовање – пре свега тиме што је пришла с леђа, затим, што се дотакла ивице Његове одеће; исто тако је требало да и овој жени буде указана већа част у односу на остале. "Знам да Ме је неко дотакао." Зашто није хтео насилно да укаже народу на ону која Га се дотакла? Због тога што је желео да га научи смелости вере. Нека се вера научи да краде тајно и да се прославља својом крађом, пошто је Господ очигледно научио верне крађи уз помоћ вере. Веру која је украдала, одобрио је похвалом, да би се прославила

⁴⁰ Живот. Црква. Вера и наука. Професор Фери фон Лиленфелд говори о себи и свом виђењу Православља и лутеранства. Беседе с проф. Ј.М.Верешчагином, одржане у Немачкој 1996-2000.г. М., 2004., стр. 284. Фери фон Лиленфелд – лутерански пастор који је постао члан Московске духовне академије (1985. године).

⁴¹ Цит. по: Јеврејска енциклопедија. Т.8. СПб., 1908., стр. 176.

својом крађом. Вера је украла и била је узвеличана, лукавством је украла и била је похваљена да би се открило да је недостојна вера постала сиромашна, пошто није крала како треба и покрила се стидом, пошто није узимала насилно. Дивно је чути! Док свака крађа служи као срамота за крадљивца, крађа вере крадљивце чини достојнима похвале у очима свих. "Ко Ме је дотакао?" Господ блага је тражио крадљивца Свог блага да би разобличио и посрамио оне који нису хтели да краду Његово благо, које је понуђено и остављено свима. Слаби вером су били кажњени сиромаштвом, а силни у вери су смело захтевајући кренули и похитали да тајно украду... Ако се нечистоти, која проистиче из закона дода слободна вера, она (нечистота) наравно одваја и скрнави, али вера освећује и сједињује, а воља спаја и изглађује. Иако закон заповеда да се онај ко се оскрнавио одваја, Илија је по вери добио освећење, не као непријатељ закона, већ као приврженик закона. Не усуђуј се да мислиш да је Илија одбацивао закон, који је заповедао да се користи чиста храна (2 Мојс. 11, 1-24; 5 Мојс. 14, 4-21); јер је закон научио Илију да храна не може да учини човека нечистим. Илија није био противник закона, и закон се није показао као борац против свог Законодавца. Илија је знао немоћ закона (уп. Рим. 8, 3) и зато није поступао као немоћан по закону. Закон је знао вољу Законодавца и зато је по Његовој вољи разрешио и везао. Јер премда је Илија узимао храну од нечисте вроне (3 Цар. 17, 2-б), он је чврсто сачувао све оно што је примио из уста Божјих."⁴²

А ево преписке на ову тему између Римског папе светог Григорија Великог и архиепископа Англа Августина (V век):

"Августиново питање: Може ли трудна жена бити крштена и после колико времена може да уђе у цркву кад роди дете? И после колико дана дете може да прими благодат светог крштења да би се спречила његова могућа смрт? И после ког времена њен муж може да ступа у односе с њом и да ли она може да улази у цркву или да прима свето причешће за време месечног прања? И може ли мушкарац који је имао однос са женом да уђе у цркву и да прими тајну светог причешћа пре него што се опере? Све ове ствари треба да зна новопросвећени народ Англа.

Григорије одговара: Брате мој, нисам сумњао да ћеш ми поставити ова питања и већ сам припремио одговор на њих. Не сумњам да просто желиш да овај одговор потврди твоје сопствене мисли и предосећања. У ствари, зашто трудна жена не може бити крштена, ако њена трудноћа није грешна у очима Свемогућег Бога? Јер кад су наши праоци згрешили у рају, лишили су се бесмртности коју им је Бог даровао, али Господ није пожелео да због овог греха истреби цело људско племе. Лишивши мушкараца бесмртности због његовог прекршаја оставио му је мушку силу ради продужења врсте. Зашто онда оно што је човеку даровао сам Бог да га спречава да прими благодат светог крштења? Било би крајње неразумно доводити ову тајну, која изглађује сваку кривицу, у зависност од сличног узрока.

После колико дана жена може да уђе у цркву након порођаја? Из Старог Завета ти је познато да она тога треба да се уздржава тридесет три дана ако је родила дечака и шездесет шездесет шест дана ако се родила кћерка (4 Мојс. 4-5). Ипак, ово треба схватати другачије. Јер кад би ушла у цркву чак и сат времена после порођаја да заблагодари Господу, не би учинила грех, јер греховна су задовољства плоти, а не њене муке. Однос се одвија у задовољству, а порођај се одвија у мукама, зато је првој мајци и речено: "Рађаћеш у боловима." А ако забранимо породилци да улази у цркву порођај ћемо сматрати казном за грех.

Такође ништа не треба да те задржава од крштавања породилце или њеног детета ако им прети смрт, чак и ако би то било у сам час порођаја и његовог рођења. Јер ако се милост свете тајне једнако даје свима живима и здравима тим пре га хитно треба даровати

---

⁴² преп.Јефрем Сиријски. Тумачење Четворојеванђеља//Дела, т.8. Тројице-Сергијева Лавра, 1914., стр. 100-118.

онима којима прети смрт због бојазни да очекујући повољније време за припрему за тајну Васкрсења можемо уопште да не дамо њиховој души да васкрсне.

Не треба забрањивати жени да за време месечног прања улази у цркву, јер се она не може кривити за оно што јој је дато од природе и због чега она пати мимо своје воље. Јер знамо да је жена која је страдала од течења крви пришла Господу од позади и дотакла крај Његове одеће и болест ју је одмах напустила (Мт. 9, 20). А зашто онда, ако је с крвотечењем могла да се дотакне одеће Господа и да добије исцелење, жена за време месечног прања не може да уђе у цркву Господњу?.. Ако је жена која се у својој болести дотакла одеће Господње била у праву у својој смелости, зашто оно што је било дозвољено једној, није дозвољено и свим женама које пате од слабости своје природе?

Не може се забрањивати жени да у такво време прима тајну светог причешћа. Ако се она не усуди да је прими због великог поштовања то је похвално, али примивши га, неће учинити грех... И месечно прање код жена није грешно, јер потиче од њихове природе... Препустите жене сопственом схватању и ако се оне за време месечног прања не усуде да приђу тајни тела и крви Господње, треба их похвалити за благочестивост. Ако пак оне, навикавши се на побожан живот пожелеле да приме ову тајну, не треба их, као што смо већ рекли, у томе спречавати. Ако се у Старом Завету разматрају спољашње околности, у Новом Завету се главна пажња не обраћа на оно што је спољашње, већ на оно што је унутра и казна се одређује с великим опрезом... Пошто никакво јело неће покварити онога чија душа није подвргнута кварењу, зашто треба да се сматра нечистим оно што код жене чисте душе потиче од њене природе?.. Мушкарац који се опрао после односа са својом женом може да дође у цркву и прими тајну светог причешћа."⁴³

Ево како ову тему разматра свети Атанасије Велики (он пре свега размишља о мушкој нечистоти, али се већ у текстовима Старог Завета ова два стања – нехотично течење мушког семена и нехотично женско крвоточење – изједначавају у својим ритуално-канонским последицама):

"Сва створења Божија су добра и чиста, зато што Реч Божија није створила ништа нечисто. А ми смо Христов миомирис Богу међу онима који се спасавају, по апостолу (2 Кор. 2, 15). А пошто су различите и разноврсне стреле ђавола и пошто он у пристодушним људима изазива смутњу, одвлачи братију од уобичајеног вежбања, сејући у њих помисли нечистоте и скрнављења: по благодати Спаситеља нашег, треба да утврдимо мисао најпростијих: "За чисте је све чисто" (Тит. 1, 15); а код нечистих се скрнави и савест и све. Али чудим се сплетакама ђавола; сам је мрскост и погибел, а сугерише, наизглед помисли о чистоти. Да би одвукао подвижнике од спасоносног занимања, он почиње да им зуји у ушима о нечему што не да не доноси никакву корист за живот, већ доводи до празних питања и празнословља. Реци ми, какав је грех или шта је нечисто у било каквом природном избацавању? Да ли ће неко окривити влажност која излази из ноздрва или пљувачку из уста? А можеш да укажеш и на нешто још важније од овога, на избацавање из стомака, што је живом бићу неопходно за одржавање живота. Притом, још верујемо да је човек дело руку Божјих, а како је могло од чисте Силе да произађе неко прљаво дело? И ако смо род Божји (Дап. 17, 28), немамо ништа нечисто у себи, а скрнавимо се само онда кад чинимо грех. А кад без наше воље бива неко природно избацавање, тада по природној нужности и ово трпимо заједно с осталим нужностима... Можда ће и неки лекари у одбрану овога рећи да су животињи дати неки потребни излази за одлагање вишка влаге,

⁴³ Цит. по: Беда Поштовани. Црквена историја народа Англа. СПб., 2001., стр. 33-36. Сексуално општење мушкараца и жене у току менструалног периода свети Григорије, као и сва светоотачка хришћанска традиција забрањује. Зато је тако чудно било читати у муслиманском издању: "Хришћани не праве разлику између периода менструације и осталих дана месеца. Ништа им не забрањује да у овом периоду опште са својим женама, укључујући интимну блискост с њима. Ислам осуђује екстремизам Јевреја и изјављује да је свако општење са женом, осим интимне блискости у току менструације допустиво. Али он осуђује и хришћане, који не признају никаква ограничења." (Светлост светог Корана. Објашњења и тумачења. Сачинила група муслиманских научника. Т.1. Исфакан (Иран), 2002., стр. 510 и 512). Код самих аутора ове муслиманске књиге сама мисао о оваквом општењу "изазива осећање гадљивости" (Исто., стр. 510).

која се чува у сваком нашем уду, као што је на глави вишак коса, и влажност из главе која се одваја и потиче из стомака, као и вишак у семеницима. Дакле, богољубазни старче, какав је овде грех пред Богом кад је Сам Господ Који је створио животињу пожелео и створио да ови удови имају такве излазе?" (Правило 1 св.Атанасија Великог Амуну монаху).

Патријарх Српски Павле је на основу проучавања црквених правила која се тичу ове теме дошао до закључка да "месечно очишћење жену не чини ритуално, молитвено нечистом. То је само физичка, телесна нечистота, исто као и лучење из других органа. Осим тога, пошто савремена хигијенска средства могу ефикасно да спрече да се случајним течењем крви храм учини нечистим, исто као што могу да неутралишу смрад који потиче од течења крви, сматрамо да и с ове стране нема сумње да жена за време месечног очишћења, применивши с неопходним опрезом хигијенске мере може да долази у цркву, да целива иконе, да прима антидор и освећену воду, исто као и да учествује у појању. Да се причести у овом стању или ако је некрштена да се крсти, не би могла. Али у смртној болести може и да се причести и да се крсти."⁴⁴

Тако да за Патријархом Павлом и ја понављам да нови услови нашег свакодневног живота дозвољавају да се овом питању не поклања превелика пажња.⁴⁵ Оваква су писана правила наше Цркве. А што се тиче неписаних парохијских традиција – ту вероватно сваки парохијанин треба да се усклађује с благочестивим правилима прихваћеним у његовој парохији и са саветима свог сопственог духовног наставника. Просто треба ређе ове појединачне традиције и савете издавати за општецрквену позицију.

"А козметика? Па свима је познато да није могуће замислити савремену жену без козметике, а Црква козметику, благо речено, не симпатише!"

"Али, какве везе има однос према козметици и однос према жени? Подједнако успешно се може рећи да Црква понижава мушкарце зато што осуђује алкохолизам!

Међутим, хајде да ипак видимо о чему се ради.

Као прво, у Православљу уопште постоји опрезан однос према свему вештачком (односно натприродном, али не благодатном). Чак је и електрична светлост уместо природне од сунца и свећа, парафинске свеће уместо воштаних, вазелинско уље у кандилима уместо маслиновог, концертно појање неверујућих најамника уместо појања верујућих парохијана – све то – својеврсна "козметика" која нам гребе душу... Црквеним људима се нимало не свиђају чак ни појачала у храмовима која појачавају глас свештеника и појање хора. Ружно је мртво, вештачко цвеће. У храму не треба да се чује снимак црквеног појања: боље је да се чује дрхтав глас живе старице него ласерска копија неког диска патријаршијског хора. Све треба да буде живо.

Зато и козметику црквени људи доживљавају као неку вештачку маску, малтер који се ставља на лице.

⁴⁴ http://www.rocor.de/Vestnik/20022/html/07_pavel.htm

⁴⁵ Симптоматичан је ехо овог мог интервјуа: "Претњу, која се надвила над Традицију, нису осетили само клирици земаља ЕУ. Писма протеста Конвенту писали су чак и представници Московске Патријаршије. Русија ће неизбежно ући у ЕУ за неколико година. И тада ће већ Московска Патријаршија морати да одговара за... Да, за много тога. Да, на пример, за то што не пуштају жене у олтар сматрајући их прљавим бићима. За то што забрањују женама да улазе у храм за време менструације. А то је већ отворена дискриминација. Овај захтев је толико дивљачки са савремене тачке гледишта да се с њима унутар РПЦ боре чак и такви фундаменталисти и ортодокси као што је Андреј Курајев. Држећи предавања пред верницима у Магадану, дозволио је себи нечувено вероодступништво (о чему су инстанце одмах обавештене): рекао је да у светлости нових животних услова жене за време "критичних дана" могу да долазе у цркву. Позивајући се притом, између осталог, на ове технологије: вели, сад се праве толико квалитетни тампони и улошци да жена неће "узнемиравати парохијане у храму крвавим траговима на поду". Дивљачки обичаји – дивљачки аргументи, али је сама чињеница занимљива: паметног и доброг Курајева су после овог наступа због слободоумља одмах тукли други ортодокси – глупи и лоши, којих је у РПЦ већина. Како ће сутра живети по европским стандардима ако не прихватају ни најмање промене?" (Дунајев А. Европа се окренула од Бога//Огоњок. 15-21, септ. 2003.)

Као друго, храм није место за глуму и лицемерје. Ако је човек дошао у храм – чему пудер и кармин? Пред Богом треба стајати "го".

Као треће, женска козметика је у свим вековима представљала ратничке боје жена које крећу стазом лова за мужјацима. Али некако није баш лепо отворати у храму сезону лова на мушкарце. Боље је односити се према храму као према "забрану". То је место где човек може да буде просто човек, а не сексуално зависно биће. Храм пружа слободу од сексуалног притиска, од потребе да се стално с неким флертује.

Али ево, изрекао сам пресуду, сурову исто колико и правичну... А сад ћу почети да је ублажавам.

Поново као прво. Као прво, козметика се у Јеванђељу... прописује: "А ти кад постиш, намажи главу своју, и лице своје умиј" (Мт. 6, 17). Сматрало се да је лепа коса сјајна коса и због тога су је људи мазали уљем или машћу. Међутим, у Христовим устима то није козметички савет. То је духовни савет. Наша вера је и тако претерано шокантно различита од очекивања света овог. Зато не треба због ситница ступати с њим у конфликт. Не треба претерано брижљиво истицати нашу различитост: носити црну одећу, закопчавати најгорње дугме на кошуљи, не треба се с изразом сталног побожног ужаса кретати улицама градова брзим претрчавањем простора између храмова...

Дакле, ако је у твојој околини прихваћено умерено коришћење козметике, ако оно улази у правила пристojности (норме) у средини у којој хришћанин живи и ради – не треба специјално штрчати.

Да ли може да се посвети жена која стално користи козметику? Да! Пример је света мученица царица Александра Фјодоровна. Али за њу козметика није била избор, који је она у својој еманципацији учинила упркос инсистирањима духовника, већ поштовање породичне и социјалне традиције. То је био облик послушања, а не бунта. Царица је лице Русије. И то је било лице окренуто ка Европи. Европејци не би имали ништа против тога да се спрдају на тему руске "татарштине". И шта, тим пре је прва породица Русије требало чак и у ситницама да показује да европски стандарди културе, па чак и моде нису страни Русији, и да с нама треба разговарати као с једнакима, а не као с оближњом колонијом...

Бог гледа на срце, а не на пудер. Тако да је мотив "козметологије" важан. Да, Црква се негативно односи према променама спољашњости које се примењују да би човека учиниле сексуално привлачнијим. Али замислите обичну профанку у школи. Она се извлачи из кревета пола сата раније и док се још није ни освестила, "аутоматски" испред огледала у које у такво рано јутро очи још не желе да гледају, "ради на свом лику". Зар она то чини због свог задовољства или ради флерта? У њеној школи има само један мушкарац – а и тај је пензионер који предаје одбрану... Јасна ствар, не иде она да му се удвара и не иде да га обори с ногу својим спољашњим изгледом. Просто је у њеној средини тако прихваћено и она не жели да се издваја.

Ако је мотив греха такав, нема греха ни у њеној оскудној козметици. Она просто испуњава део своје професионалне дужности – треба "да буде у униформи".

А што се тиче мириса... У древној литератури житија постоји израз о подвижницима: "њихова уста одишу постом". Од људи узвишеног духовног живота, чак и ако су одавно били лишени могућности да мењају одећу и посећују парно купатило, не шире се непријатни мириси.⁴⁶ Тако да се можемо надати томе да ако се угледамо на њих ни нама неће бити потребни ни шампони, ни пасте за зубе. Али ако још нисмо у тој мери духовног узраста, боље је да не плашимо људе.

На крају, могу да дам три савета на тему о одећи и козметици.

---

⁴⁶ У Хутинском манастиру има "преко сто монаха, чији је већи део славан по својој светости: видели смо сопственим очима да неки од њих носе на телу по четрдесет година гвоздене појасеве од ланаца; своје кошуље и хаљине не мењају док на њима потпуно не иструну. О чуда! Мирисали смо њихов мирис сличан мошусу" (архијакон Павел Алепски. Путовање Антиохијског патријарха Макарија у Русију у првој половини 17. века, које је описао његов син, архијакон Павле Алепски. М., 2005., стр. 464).

Први је упућен жени која просто пролази поред храма. Њеним јутарњим плановима није био предвиђен одлазак у храм. Али ево, пролазила је поред цркве, и у њеном срцу се пробудила жеља да сврати у храм. Њена одећа "није за цркву"... Шта да ради? – Да уђе. Ако жена зна да је у одећи која може да изазове прекоре парохијанки, и без обзира на то свраћа на тренутак у храм ради молитве за своју децу, то је својеврсно исповедништво и јуродство: спремност да прими непријатности и увреде да би се помолила.

Други савет је за жену која планира да иде на службу. Њој саветујем да се обуче "за цркву". Не, не ради се о томе што ако на вама не буде сукња другог кроја, Бог вашу молитву неће чути. Просто, код светитеља Јована Златоуста постоји диван израз: "Тајна нашег ближњег." Тајна нашег спасења зависи од тога какав смо траг оставили у животу људи с којима смо долазили у додир. Да ли смо их рањавали или исцељивали.

Открићу једну тајну: ми црквени људи смо болесни. Болесни смо од своје неправославности: молитвено славословље не тече увек само радосно и лако, често човек мора да приморава себе на то. А у овом случају "ни нема другог излаза: ако у души није Јеванђеље, ову празнину треба попунити Типиконом (устав богослужења), тим пре што је та књига много већа. Цркви је потребан и Типикон. Није ствар у њему, већ у губитку осећања духовне мере: релативности и вечности."⁴⁷

Врло је тешко држати неколико сати свој ум у стању сталне молитвене усредсређености. "Моје мисли су моји тркачки коњи." Чим се мало опустиш оне одмах побегну из храма, треба трчати за њима и враћати их. Наравно, човек губи пажњу. Разуме се, осуђује себе због овог губљења пажње. И наравно, тражи могућност да оправда макар нешто од тога.

И тако је на свим нивоима. Стоји бака, која је саму себе одредила за главну дежурну на трећем свећњаку здесна и у току читаве службе игра бесконачни пасијанс са свећама. Разумете, нашла је посао којим сублимира своју немолитвеност. У олтару прислужитељи организују неко бесконачно чишћење кадионице, а свештеници воде уман и неодложан богословски разговор. За певницом ђакон с диригентом започиње професионални семинар о црквеној музици.

Могу се наћи било какви разлози за "изврдавање", али ће све то бити покушаји да се посао изврда оним што је свети Теофан Затворник називао "послићем". Посао је један, а посллића има много.

А ако је тако, зашто пецкати болеснике? Зашто давати повод онима који траже повод? Зашто им помагати да падну у грех?

Тако да је, кад идеш у храм, боље да се обучеш да твоја одећа не даје повод ни теби самом, ни другим људима за то да вам нешто одвлачи пажњу од молитве.

Мој трећи савет је упућен самим парохијанима. Замислимо поново прву ситуацију: жена је случајно пролазила поред храма, у њој се појавила жеља да уђе. Али, одмах ју је сустигла друга мисао: "Ниси обучена како треба! Не смеш да уђеш тамо!" Питање: која од ових мисли је од Бога, а која је од лукавог? Ко је позвао ову жену у храм, а ко ју је отерао, а друга – плашљива мисао је дошла "слева". Дакле, зашто да постајемо савезници овог "левог"?

И за нас је још важно да запамтимо златну формулу хришћанске етике: не трпим ја - мене трпе. Сви смо ми у Цркви само они које други једва трпе. Нико од нас није газда у храму. Овде је Домаћин – Господ. Он нас је позвао код Себе. Сетимо се приче о званима на царски пир (Мт. 22). Почасни гости нису дошли. Цар је тада наредио да се позову скитнице. Ево, ми смо те скитнице.

Неко ме је покупио на Курској железничког станици, опрала су ме, обукли, довели у царске одаје. Седим и топим се од усхићења: "Да кажем неком од наших где сам се данас обрео – неће поверовати! Можеш мислити: ево мене – а ево цара... ево цара – а ево мене!" И одједном се нит ових мојих слатких рефлексива прекида. Улази нови гост. Дакле,

⁴⁷ Фудељ С.И. Свето предање//Сабрана дела. Т.2. М., 2003., стр. 372.

имам ли право да на таквом пиру, кад видим још једног госта, кажем: "Море, ко се то довукао! Господару, ма види само! Овде су само пристојни људи: ти и ја, нас двојица! Бре, то је Гришка с Павелецке железничке станице! Па он ми јуче није оставио опушак! И уопште, он је с Павелецке, њих не треба примати у наше фино друштво, овде су сви само с Курске!"

Тако да не треба у Цркви газдовати и истеривати из ње оне које је позвао сам Владика.

"Да ли можете да образложите то да је за православне жене обавезно да носе дугачке сукње и мараме?"

"У посланицама апостола Павла је речено да жена мора да има покривену главу као знак власти мужа над њом. Шта стоји иза овог? У свакој култури постоји свој језик гестова и симбола. Чак су и гестови за поздрављање различити. Црквени људи се клањају или целивају, а код светских људи је најприхваћеније руковање, у Сумеру је постојао обичај да се приликом поздрава трља нос. Дакле, у култури Ближњег Истока у време апостола је покривало на жениној глави било знак њеног статуса удате жене: девојка није носила покривало, а удата жена (због тога је, узгред буди речено, неправилан захтев да се тражи да девојчице носе мараме).⁴⁸ Данас ни у црквеном свету, ни у народној култури марама ни на који начин не указује на породични и социјални статус.

Али, захтевати испуњавање обреда чији је смисао већ несхватљив његовим учесницима значи понашати се фарисејски. Горе од тога: понекад жена која води црквени живот свуда носи мараму упркос директним забранама свог мужа који не води редован црквени живот. То је већ трагикомедија: знак који треба да изражава послушање мужу носи се управо упркос његовом укусу и вољи...

Тако се добија својеврсна глосолалија: реч или радња, који немају смисла за оне који се налазе поред нас. А апостол Павле је у својим поукама на тему женске мараме рекао: "Размислите сами." Св.Златоуст расуђује: "Мужу и жени је дато много различитих знакова, једном власти, другом потчињености, између осталих и тај да се жена покрива."⁴⁹

Ако смо ми "расудили" и схватили, говорећи језиком светих отаца, "у каквом разуму" је ово апостол рекао, следеће питање је питање о томе у ком облику је лакше да овај смисао који нам је јасан донесемо до савременог човека. У данашњој култури исти овај смисао носи други обред, други сољашњи симбол. И кад би апостол Павле данас писао своје Посланице, на језику савремене културе, он би написао: жене, носите бурме чак и кад путујете у Сочи.

Златоуст такође сматра да начелник и потчињени треба обавезно да се разликују по спољашњем изгледу – као у војсци.⁵⁰ Искуство XX века је показало да се социјална хијерархија и организација одржавају чак и кад људи не носе "класне мундире" и једни другима се обраћају са "друже".

Да, марама удате жене је знак њеног послушања. Да ли је то понижавајуће? Ако постоји плљубав, за њу је радост, а не понижење да послужи вољеном, да испуни његову молбу.

Уосталом, код апостола Павла приликом образлагања ношења мараме постоји врло чудан аргумент: он каже да жена треба да носи мараму ради Анђела. Можда је то одјек рабинистичког предања по којем су се Анђели, чији се пад помиње у шестој глави књиге

⁴⁸ "Девојке не носе покривала, тако да се девојка може разликовати од удате," пише арапски путник из XVII о православним обичајима у Молдавији (првој земљи на његовом путу из Дамаска у Москву, која не живи по законима шеријата, већ по канонима хришћанства) (*архијакон Павле Алепски*. Путовање Антиохијског патријарха Макарија у Русију у првој половини XVII века, које је описао његов син, архијакон Павле Алепски. М., 2005., стр. 44).

⁴⁹ *Св.Јован Златоуст*. Беседе на прву посланицу Коринћанима. 26, 3// Дела. Т.10. Књ. 1, СПб., 1905., стр. 256.

⁵⁰ "Овај знак уводи ред у људском роду, представљајући у одговарајућем виду начелника и потчињеног" (*Св.Јован Златоуст*. Беседе на прву посланицу Коринћанима. 26, 3//Дела. Т.10. Књ. 1, СПб., 1905., стр. 256).

Постања саблазнили управо дугом женском косом... У III веку су Климент Александријски, а касније блажени Теофилакт Охридски под Анђелима подразумевали "праведнике Цркве" да они, видећи женску непокривеност, не би падали у блудне помисли...

С тачке гледишта догматског богословља је јасно због чега су ови тумачи под речју "Анђели" дали предност њеном тумачењу као људи: слобода Анђела је по православном схватању на извештан начин једнократна. Анђео само једном може да начини свој избор, и они су овај избор начинили још пре него што је човек пао у грех. Зато је сувишно бринути се за безбедност добрих Анђела: они сигурно неће пасти. А зли анђели су већ пали.

Међутим, без обзира на то да ли се ради о Анђелима или људима, мени је ипак тешко да схватим због чега свете може да саблазни управо изглед женског темена. Али, зар управо изглед женске косе изазива овакву реакцију? Зато сматрам да се у апостолском савету говори о покривалу које не скрива само косу на глави, већ и цело тело. Да, у апостолском тексту се уопште не говори о марами или шеширићу. Говори се о чадри. Тамо се све време користи реч "покрива се" – *katakaliptete*, које има нијансу "завијати се". "Није рекао просто: да пребаци нешто преко себе, већ покрива се. Односно, треба брижљиво да се покрије са свих страна."⁵¹ Жене су и у Византији носиле управо чадру.⁵² На жени која је изашла ван зидова своје куће није смело бити откривених делова тела, који би код мушкараца могли да испровоцирају мисао о "доступности" ове жене. Ма како чудно било, жена у чадри је социјално заштићена – она свим својим изгледом показује да има заштитника, да не тражи "авантуре". Тако да је чадра једна од мера заштите од сексуалне агресије. На тај начин разговор о марамама потпуно природно прелази у разговор о дугачким сукњама. Жена у мајци без рукава, али с марамом свеједно није безбедно обучена.

А још, кад блажени Теофилакт објашњава због чега мушкарац не треба да покрива своју главу или да носи дугу косу, он говори чудну ствар – "Онај кога је Бог створио као слободног и с влашћу над собом, али сам понижава себе као потчињеног, срамоти Христа, Који је његова глава."⁵³ Зачуђујуће речи. Само што су оне, авај у вапијућој противречности с нашим црквено-државним навикама: гмизање пред властима, намерно заузимање понижавајуће позе пред надређенима представља саставну и неживљену црту византизма. Речи блаженог Теофилакта би се сјајно уклопиле у културу западноевропског витештва; али у источном хришћанству се "част," њена заштита и чување никад нису налазили у списку врлина. У сваком случају, људима се на исповести никад нису постављала питања: "Да ли си улизивао начелнику? Да ли си му ласкао? Да ли си падао на колена пред неким лицем на власти?" То се није сматрало и не сматра се грехом. Имамо савет за сва времена: "Поцеливај злочинцу руку."⁵⁴ У једној од украјинских богословских средњих школа био је сачињен "Катехизис" у којем ме је запањило тумачење речи "лицемерје": "Лицемер спољашња дела побожности употребљава за стицање народног поштовања." То што се људи најчешће лицемерно понашају ради

⁵¹ *Св. Јован Златоуст*. Беседе на прву посланицу Коринћанима, 26, 4//Дела. Т.10., Књ. 1, Спб., 1905., стр. 258.

⁵² *Гибон Е.* Залазак и пад Римског царства. Т. 7., М., 1997., стр. 371.

⁵³ "Тумачење Новог Завета блаженог Теофилакта, архиепископа Охридског. Спб., б.г., стр. 463.

⁵⁴ "Поново су ме позвали код самозванца и наредили ми да клекнем пред њим. Пугачов ми је пружио своју жилаву руку. "Поцеливај руку, поцеливај руку! говорили су око мене. Али ја бих више волео најгору казну него овакво подло понижење. "Баћушка, Петре Андрејевичу!" пашутао је Савелич, стојећи иза мене и гурајући ме. "Немој да се тврдоглавиш! Шта те кошта? Пљуни и поцеливај згод... (фуј!) поцеливај му руку." Нисам се померао. Пугачов је спустио руку рекавши с подсмехом: "Његово благородије је сигурно оглупело од радости. Подигните га!" – Подигли су ме и оставили на слободи. Почео сам да гледам наставак ужасне комедије. Мештани су почели да полагају заклетву. Прилазили су један за другим целивајући распеће и затим су се клањали самозванцу." ("Капетанова кћи"). Руски сељак Савелич не види проблем у овом пољупцу, а официр васпитан по европским-центлменским правилима не може да натера себе да се сагне.

стицања поштовања руководства (дословно значење грчке речи *ipokrisis* преведене као лицемер – под-судом) остало је ван заграда...

И наравно, не можемо да не приметимо да је из строго симетричног текста апостола Павла (у њему се забране дају како женама, тако и мушкарцима) Православље већ одавно начинило изузетак за мушкарце. Мушкарцима је дозвољено да носе женски дугу госу и да се моле покривене главе (монаси и свештенослужитељи). Старци, кад "пророкују" такође не скидају камилавке, премда би и то било наводно кршење истих ових апостолских речи ("Мушкарац који се моли или пророкује покривеном главом срамоти главу своју.") Знајући за то и пошто и сам имам поприлично дугачку кику⁵⁵ некако се не решавам да строго захтевам од жена да се буквално придржавају савета ап.Павла који ни сам не испуњавам..."

"Зар вам се не чини да Руска Православна Црква од пастве захтева скоро монашко понашање и бон-тон у храму? У једном од балканских манастира ходочасницима се дају дуги капуте..."

"То није излаз. Тешко да ће код људи, а посебно код жена, понуда да натакну на себе туђу одећу, која месецима није прана, изазвати одушевљење. Биће поштеније да им се директно каже да, опростите, ми смо мушкарци и ако видимо девојку у мини-сукњи, то је за нас искушење; или да отворимо своја врата за све и никога не истерујемо и да будемо спремни смо на свој ризик ради користи других људи – чак и ако су они "све у сузама и с кармином на уснама".

"Уз питање о гадљивости. Код нас се причешћивање Христовим тајнама одвија једном кашичицом. Зашто треба да ми одвлаче пажњу мисли као што је: да ли се испред мене причешћује здрав или болестан човек?"

"То није добро, то су неваспитане мисли."

"Али, оне су изазване."

"Изазвао их је исти онај ко је испровоцирао Јуду. Дванаесторица апостола се нису причешћивала из кашичице, већ су уопште пили из једне исте чаше. Замислите да сте ви 13. апостол, ушли сте на Тајну вечеру и кажете: "Јој, овде су ови прљави момци, провинцијалци-Галилејци. Да ли су се скоро купали? Да не болују од нечега? Нећу после њих да дотичем уснама заједнички путир!" Па Литургија и јесте Тајна Вечера.

Добро, ако нећете богословски, рећи ћу медицински. Ја сам ђакон. Након што се сви парохијани причесте, оно што је остало у чаши треба ја да испијем. Затим треба да омијем путир и чак ни ову воду не могу да излијем – опет треба да је испијем ја. С тачке гледишта хигијене, сва зараза која постоји у мојој парохији, а значи сва зараза која постоји у Москви је – моја. Могу вас уверити да се за 15 година откако служим као ђакон ниједном нисам разболео од инфективне болести. А док сам био просто студент, на Факултету и на богословији, сваке зиме сам се по десет дана ваљао од неке гадости ОРЗ или грипа. У принципу – у шта верујеш, то и добијаш."

"Па добро. Ипак, где је жена – тамо је љубав. Попричајмо о њој. Зашто Црква на брак гледа као на Тајну? У чему је њен смисао? Зашто се љубав – искрена, ватрена и чиста – ипак сматра грехом ако није освећена црквеним ритуалом?"

"Свака породица је тајна. Више од тога. У извесном смислу, свако полно општење као такво је тајна (не тајна у црквеном смислу благодатног благослова, већ у смислу загонетности и непојамности): овде се двоје сливају у једно тело, долази до превладавања затворености у себе и чуда зачећа, рођења новог живота.

---

⁵⁵ Мушкарац "који се моли макар и обнажене главе, али дуге косе, исто је као онај који се покрива" (св.Јован Златоуст. Беседе на прву посланицу Коринћанима. 26, 4//Дела. Т. 10. Књ. 1, СПб., 1905., стр. 258).

Међутим, реч "тајна" има и друго, дословно црквено значење: тајна као посебно дејство Бога кроз Цркву у свету. Ово дејство се не ограничава храмом и храмовним обредом. Благодат Божија помаже јачању породице и у оним годинама које следе након тренутака црквеног венчања. Зато црквена тајна није само оно што се дешава за време венчања, већ цео живот ове породице представља тајну брака.

Што се тиче живота невенчаних супружника, ако су верни једно другом Црква ће их прекоревати само уколико се изјашњавају као хришћани, али ипак нису пришли црквеном амвону. За хришћанина је чудно да предузима неки посао ако за њега није измолио благослов и Божију помоћ. А тим пре за свој можда најважнији посао на земљи – за љубав и стварање новог живота. Зато нам неблагословен, немолитвени заједнички живот хришћана једноставно изгледа чудно.

Ако су то пак неверујући људи (или у цркву не иде један од брачних другова), али су на неки начин декларисали своје брачне односе пред људима и пред државом, Црква такве људе не осуђује. Црква признаје реалност свих бракова који се закључују ван њених граница: Црква признаје и светске бракове и бракове који су били закључени у другим религијама (чак и ван хришћанства).

У V веку се приликом покрштавања Англа појавило питање – да ли треба признавати оне њихове бракове који су били закључени између блиских рођака? Одговор св. Григорија Великог, папе Римског је био следећи: треба их упозоравати на потребу да раскину овакве бракове, али док то не учине свеједно их не треба одлучивати од причешћа. "Само по себи ово им не смета да се удостоје светог тела и крви Господње пошто неће бити кажњени за грехове које су учинили из незнања, пре примања крштења."⁵⁶

Кад је у XVIII веку започела проповед руских мисионара међу Калмицима (који су тада били пола шаманисти, пола будисти), често су покрштавана читава села. Пред мисионарима се поставило питање: да ли да венчавају или да не венчавају већ постојеће брачне парове после њиховог крштења. Обратили су се Синоду за разјашњење. Одговор Синода је био: не треба. Они су већ муж и жена и пред Богом, и пред људима.⁵⁷

У XIX веку је свети Инокентије Московски поучавао свештенике који су мисионарили међу сибирским народима: "Никакве брачне савезе и уговоре, закључене пре крштења не треба сматрати препреком за примање Крштења и никакве бракове, који су закључени пре Крштења, изузев оне у најближем крвном сродству, не треба раскидати и не треба их разматрати."⁵⁸

Нажалост, неки свештеници, у којима ревност превазилази образовање говоре својим парохијанкама: "Ако ниси венчана с мужем, значи да живиш у потпуном блуду! Нећу да те причешћујем док не доведеш мужа на венчање."

Али, размислите сами шта ће се десити ако жена, која испуњава заповест оваквог свештеника, буде стално вршила притисак на свог неверујућег супруга: "Хајдемо у храм, хајде-хајде да се вечнамо!" А муж је човек који искрено не верује у Бога. И испада да му је Црква намеће венчање, приморава га да лажно сведочи. Зар је то поуздан пут ка Христу?

⁵⁶ Цит. по: *Беда Поштовани*. Црквена историја народа Англа. СПб., 2001., стр. 32.

⁵⁷ 1729. године "Свети Владјајући Синод, саслушавши копије донете с Царицинске трошарине обраћањем јеромонаха Никодима Линкевича, који живи при калмичком власнику Петру Тајшину, о Калмицима који примају Свето Крштење, и над којима је од 1727. и прошле 1728. године четрдесет колиба, са све женама и децом, а по регистру именима мушког и женског пола 176 људи, обављено Свето Крштење. Да ли треба после крштења венчати оне који су имали супружништво пре крштења да би се донела резолуција. Наредено је: Калмике који су имали брак пре примања Светог Крштења а данас су, како мужеви, тако и њихове жене, хришћани, не треба венчавати, већ им треба заповедити да у том супружништву живе неометано." (Сабране одлуке и налози из надлештва православног исповедања. Т. 6., бр. 2214, стр. 315).

⁵⁸ Поука свештенику, који се одређује за обраћење иноверних и руковођење обраћених у хришћанску веру//Изабрана дела светитеља Инокентија, митрополита Московског, апостола Сибира и Америке. М., 1997., стр. 172.

И зар ће људи бити ближи Христу ако дођу на венчање и претварају се да су верници? Неверје оба супружника није повод за раскид брака.

Овакви "старци" уображавају да су ревнитељи традиција побожности, али не познају управо традицију. Не знају речи апостола Павла: "Јер се неверујући муж посвети женом, и жена неверујућа посвети се мужем" (1 Кор. 7, 14).

Они не знају ни канонска правила. На управо наведене апостолске речи позивали су се оци Трулског сабора, који су признавали као важећи савез између лица, која су "још док су била у неверју и нису била прибројана стаду православних склопила законити брак" ако се касније један од брачних другова обратио у веру (правило 72).

Они не знају ни старе, ни нове одлуке Синода. А још је 28. децембра 1988. године Свети Синод Руске Православне Цркве са жаљењем констатовао да "неки духовници проглашавају незаконитим грађански брак или захтевају раскид брака између брачних другова који су много година провели заједно, али због ових или оних околности нису обавили венчање у храму... Неки пастири-духовници не дозвољавају да се причесте лица, која живе у "невенчаном" браку, поистовећујући овакав брак са блудом." У одлуци коју је донео Синод речено је: "Инсистирајући на потреби за црквеним браком, треба подсетити пастире на то да се Православна Црква с поштовањем односи према грађанском браку." Ова одлука Светог Синода такође говори о поштовању Цркве "према таквом браку, у којем само једна страна припада православној вери."

Они не знају ни Социјалну концепцију Руске Православне Цркве коју је донео Сабор из 2000. године, у којој је речено: "Освећујући супружничке савезе молитвом и благословом, Црква је без обзира на то признавала важност брака, који је закључен у грађанском поретку у случајевима кад је црквени брак био немогућ, и није подвргавала супружнике канонским забранама. Руска Православна Црква се данас придржава овакве праксе... Тек су од 893. године, по 89. новели цара Лава VI, слободна лица била била обавезна да закључе брак по црквеном обреду, а 1095. године је цар Алексеј Комнин применио ово правило и на робове... У складу с древним канонским прописима, Црква ни данас не освећује венчањем бракове који су закључени између православних и нехришћана, признајући их истовремено законитима и не сматрајући да се они који у њима пребивају налазе у блудном заједничком животу. Полазећи од разлога пастирске икономије Руска Православна Црква, како у прошлости тако и данас, сматра да је могуће склапање бракова између православних хришћана и католика, чланова Древних Источних Цркава и протестаната који исповедају веру у Тријединог Бога, под условом благосиљања брака у Православној Цркви и васпитања деце у православној вери. Указом Светог Синода од 23. јуна 1721. године било је одлучено да се под горе наведеним условима обави склапање бракова шведских заробљеника који су се налазили у Сибиру с православним невестама. 18. августа исте те године ова одлука Синода је добила детаљну библијску и богословску аргументацију у посебној Синодалној Посланици. На ову посланицу Свети Синод се позивао и касније приликом разрешавања питања о мешовитим браковима у губернијама, присаједињеним од Пољске, као и Финске (декрети Светог Синода од 1803. и 1811. године). У овим областима се, између осталог, дозвољавало слободније одређивање конфесионалне припадности деце (привремено се оваква пракса понекад односила и на прибалтичке губерније). На крају, правила о мешовитим браковима за сво Руско Царство била су коначно утврђена у Статуту духовних конзисторија (1883.). Пример мешовитих бракова представљала су многа династичка склапања брака, приликом којих потпуни прелазак неправославне стране није био обавезан (изузев брака наследника руског престола). Тако је преподобномученица велика кнегиња Јелисавета ступила у брак с великим кнезом Сергијем Александровичем, остајући члан Евангелистичко-Лутеранске цркве, и тек је касније, по сопственој жељи, примила Православље."

Дакле, Црква не даје благослов својим члановима да ступе у брак с људима других религиозних традиција, али ако је овакав брак био закључен раније, пре уласка једног од

брачних другова у Православље, овај брак црквеног човека је потпуно законит у очима Цркве.

С друге стране, Црква у принципу не може да венча брак, који није регистрован код државе. Ако свештеник добро познаје своје парохијане, може да их венча пре државне регистрације. Више од тога, у многим земљама држава сама признаје овакав брак, и свештенослужитељ има правну моћ да посведочи брачни савез. Али у Русији је црквени брак, авај, лишен грађанске правоснажности, зато се венчање по правилу обавља за супружнике, који су своје односе претходно регистровали у општини.

Уосталом, Црква не признаје оно што се данас (а не у XIX веку) назива "грађанским браком". Заједнички живот без државне регистрације и без црквеног венчања није међусобно служење, већ је међусобно коришћење. Одбијањем регистрације и венчања људи говоре да не желе да било шта жртвују, да ништа једно другом не желе озбиљно да обећају."

"Чудно: с једне стране, Црква је за породицу, али с друге стране, исти овај апостол Павле позива да се "не тражи жена", боље је "остати тако", односно не женити се и не удавати се."

"Да би се схватиле ове речи треба апстраховати свакодневно доживљавање околности свог живота. Овде постоји фундамендално морално питање. Заправо, морална свест зна да у свету вредности постоји хијерархија. Свет етике се не своди на свест о конфликту између добра и зла. У свету који је потпуно морално проверен долази до сталног поређења доброг и бољег, узвишеног и још узвишенијег.

Хајде да направимо малу дигресију од женске теме и сетимо се Христових речи: "Који љуби оца или матер већма него Мене, није Мене достојан; и који љуби сина или кћер већма него Мене, није Мене достојан. И који не узме крст свој и не пође за Мном, није Мене достојан (Мт. 10, 37-38). Ове речи данас изазивају море негодовања: "Ваш Христос и ваше Јеванђеље проповедају уништење породице и мржњу!.."

Али, обуздајте емоције за тренутак. Ниједан текст не сме да се схвата ван контекста. Реците: Да ли је Библија у целини књига која благосиља породицу и поштовање родитеља или је то књига која проповеда раскидање породичних веза? Очигледно је да је Библија веома породична књига, у њој влада истински култ брака. Људи који нису имали деце сматрали су се несрећнима и чак проклетима... И уопште, приликом читање Библије запањује то што уз сву разноврсност греховних ситуација, описаних у њој, уз све њено поштење (а у њој се описују грехови и слабости чак и светих пророка) – у њој нема ниједне "породичне сцене". Ниједна од страница библијске историје не казује о томе како муж бије жену.

Значи, ако не желимо да један библијски стих супротстављамо целом Писму, морамо да нађемо његово озбиљније тумачење.

И сад се сетите једне свима познате епизоде. У филму "Седамнаест тренутака пролећа" руска "пијанисткиња" Кејт се налази пред избором: или мора да жртвује свог новорођеног синчића којег нацистички гад мучи држећи га на симсу да се смрзне или да изда Штирлица. У Кејтином срцу се сударају два дуга: мајчински дуг и официрски дуг (јер, она је официр Совјетске армије). Она схвата да сад од ње не зависи само Штирлицев живот, већ и живот хиљада војника. Којој обавези ће дати предност?..

Ова сцена се у филму не приказује до краја, али се гледаоцу ставља до знања да ће Кејт жртвовати сина (природно сродство), али ће испунити свој грађански дуг. Филм је снимљен у совјетско време, али се с огромном симпатијом и разумевањем гледа и данас. И ни тада, ни данас, нисам наишао на негодовање на тему: "А да ли ви схватате шта проповеда овај филм? – Он позива на жртвовање деце ради победе стаљинизма! Па то је рудимент тоталитарне свести, то је негирање сваког хуманизма!.."

Није било и нема никаквог негодовања. Шта то значи? – Да у суштини, код нашег народа (и црквеног и његовог нецрквеног дела) постоји сагласност у доживљају ове сцене.

Филм је направљен толико коректно, тактично и људски убедљиво, да су се сви сложили: "Да. Ево тако, би се, вероватно, требало понашати у овој ситуацији."

Да, а сад ја имам питање: ако је за Кејт морално допустиво да жртвује дете ради Штирлица, зашто се у случају избора судбине не сме жртвати породични мир ради Христа?

Замислимо да је у некој породици дошло до извесног религиозног неуспеха: инерција породичне традиције не дозвољава човеку да се обраћа Христу.

Младић је чуо позив Христа, устремио се према својој ризичној будућности, а родитељи стишавају његов порив захтевајући да буде "као сви остали".

Шта да се ради? Човек мора да одлучи ко је он пре свега: "Да ли сам ја само син својих родитеља, њихов одјек, њихов плод, или сам нешто самостално?" Захтев природне сродности, природне идентичности долази у противречност с човековом самоспознајом, с покушајем да пронађе свој пут. И ево, ако отац почне да виче: "Како си се усудио, битанго, да се упишеш на богословију кад је твој деда ратовао у војсци Буђоног, а ја сам члан КПСС од 50. године!" – ево у оваквим случајевима треба рећи: "Тата, ја те много волим. Али да би међу нама све било у реду, молим те, немој убијати, ову веру, ову љубав, која се сад родила у мени. Љубав према Христу. А после тога, кад пустиш моје срце, наћи ћемо заједнички језик."

У оваквим случајевима човек мора да одлучи шта му је важније: његово сопствено име или његов патроним. То је избор између прошлости и будућности, између порекла и призивања.

Хришћански мислилац из III века, сведок још увек традиционално-паганског начина живота, Климент Александријски, објашњава смисао Христових речи о мржњи према родитељима: "Речју мајка, коју човек треба да остави ради Христа, означена је алегоријски отацбина и родна грудa. А под речју отац Писмо подразумева поредак личног живота, над којим праведник са захвалношћу и великодушностју треба да се узвишава да би постао угодан Богу" (Стромате, IV, 4). "Господ уопште не заповеда човеку да се проникне мржњом према својој сопственој породици. Господ својим речима жели да нам каже само ово: не препуштајте се неразумним жељама и избегавајте да се придржавате друштвених обичаја, јер се породица састоји од рођака, а градови од породица" (Стромате, III, 15).

Ради се о томе да човек треба да буде спреман да се одрекне поштовања друштвених предрасуда (природно, чак и у случају да ове предрасуде подстичу родитеље да васпитавају сина у духу противљења Јеванђељу – и зато "побегнимо од обичаја: он гуши човека" (Климент Александријски. Поука за пагане. 118, 1). "Остарили сте у сујеверју, млади ћете доћи до истинског богопоштовања" (Исто. 108, 3). Има такође људи који кажу: поштујемо све оно што су нам оставили оци наши. Зар они којима су очеви оставили сиромаштво не теже ка томе да се обогате? А зар они које родитељи нису васпитавали, не желе да стекну васпитање и да науче оно што нису знали њихови оци. И зашто деца слепих виде, а деца хромих иду право? Јер није добро човеку да иде за својим прецима, који рђаво живе. Зато испитај да ли је добро живео твој отац, а ако је твој отац живео рђаво, ти живи добро. И оплакуј оца свог, због тога што је живео рђаво, ако твој плач може да му помогне" (Беседа Мелитона Философа пред Антонином Тесарем).⁵⁹

Тако да су јеванђељске речи пре свега психолошки поуздане. Тако се у човеку васпитава свесна хијерархија вредности: "Све ми је дозвољено, али ми није све на корист." Или: "Овако је добро, али је ево овако – боље..."

И речи апостола Павла говоре о истом. Он благосиља брак, али каже: "За ватрена срца која траже нешто више, која траже свецело служење духовног узрастања, свецело служење људима и Христу, за њих дајем благослов за безбрачност. Али то није за све: онај ко може да прими, нека прими." Понављам, овде није избор између "зла" – брака и "добра"

⁵⁹ Ранохришћански апологети II-IV века. Преводи и истраживања. М., 2000., стр. 148-149.

– безбрачности, већ је просто указивње на хоризонте раста. Апостолове речи су нејасне ако се не сетимо Христове приче о талентима. За оне којима је много дато важе посебни савети."

"Значи, ипак се монаштво оцењује као нешто што је изнад породице? И чему онда сви ови разговори о култу породице, о Тајни?"

"У приручнику за свештенослужитеље" – то је књига од седам томова, помагало за пастире – глава о монаштву почиње речима: "Онима који на путу вере, моралног савршенства и љубави осећају да су немоћни да савладавају препреке похоти плоти, похоти очију и гордости овоземаљске, Црква нуди посебна средства за победу над страстима. Ова средства се састоје у прихватању и испуњавању завета, који се у Јеванђељу не нуде као заповести, већ као савети..."⁶⁰ Ево, судите сами о томе шта се с црквене тачке гледишта сматра већим подвигом!

Знам монахе који су кренули путем монаштва зато што су осетили такав религиозни порив да су одлучили да се више не троше на било шта друго; они су узели крст који им је изгледао најтежи (тако Достојевски објашњава одлазак Аљоше Карамазова у манастир: "Речено је: "Подели све и иди за Мном..." И Аљоша је помислио: "Не могу уместо "свега" да дам само пет копејки, а уместо "иди за Мном" да идем само на Литургију".")

Истовремено знам монахе који су овакав пут изабрали због наизглед супротних разлога. На пример, један мој друг из разреда на богословији. Кад је поднео молбу за монашки постриг, упитао сам га: "Зашто си тако одлучио?" Одговорио је: "Једноставно знам себе. Ја сам слаб човек. Нећу моћи да повучем да истовремено служим и породици и Цркви. А заиста желим да служим Цркви. Зато је то за мене лакши пут. Бирам га, јер бих желео да стигнем да учиним оно главно у животу."

Има људи за које би пут брака био тежи него што је пут монаштва. А има људи другачијег устројства душе. Мученичка симболика постоји и у чинопоследовању венчања, и у монашком животу...

Породични живот није само медени месец. Била би највећа самообмана мислити да ће се осећај прве заљубљености сачувати за цео живот. На смену њему морају доћи неки други, много дубљи односи него што су романтична осећања првих дана.

Црква одлично схвата да се добро дело неће назвати браком (*на руском брак значи и шкарт, прим.прев*). Сваки брак је космичка катастрофа. Под овим термином се у астрономији подразумева судар два звездана система. Замислите да је живело негде

---

⁶⁰ Приручник за свештенослужитеље. Т.4., М., 1983., стр. 357. О томе да се пустињско-монашком животу у црквеном предању не даје безусловна предност у односу на живот хришћанина у свету. Философ Ирон, видевши да "живот пустињски, отшелнички, који се удаљује и туђи општења с људима, премда је сам по себи важан и узвишен, чак и изнад људских сила, ипак се ограничава само онима који напредују у једном, одриче се друштвености и снисходљивости – својства љубави, која је, као што му је било познато, једна од првих врлина достојних хвале. Осим тога, такав живот, као онај који се не открива у делима, не може да се проверава и пореди с другим врстама живота. Насупрот томе, друштвени живот, који се проводи у кругу других, осим што служи као испитивање врлина, и шири се на многе бива ближи Божијем домостроју, који је створио све и све везао везама љубави" (св. Григорије Богослов. Беседа 25, У похвалу философа Ирона//Дела. Сергијев Посад, 1994., т. 1, стр. 360-361). До истих оваквих закључака долази св. Јован Златоуст, поредећи живот градског свештеника и монаха-пустиножитеља: "Велик је подвиг и велик је труд монаха. Али ако неко њихов труд упореди са свештенством, које се добро остварује, међу њима ће наћи исту разлику као између простог човека и цара... Знају многе од оних који су сав свој живот провели у затворништву и изнуривали себе постом, који су док су били у осамљености и бринули се само о себи, више и више напредовали, а кад су долазили код народа и кад је требало да исправљају неукост људи, једни од њих су се од самог почетка показали као неспособни за такво дело, а други, премда су и наставили служење (пастирско), ипак су оставивши некадашњу строгост живота, нанели највећу штету себи и нису донели било какву корист другима... Ни побожност сама по себи, ни дубока старост, не могу да учине онога ко их поседује достојним свештенства... Кад би ми неко предложио избор: где бих желео да заслужим себи добро име, да ли у црквеном заступању, или у монашком животу, хиљаду пута бих изабрао прво" (св.Јован Златоуст. Беседе о свештенству. 6, 5; 3, 15; 6, 7).

сунашце по имену Вањица. Око овог сунашца су кружиле планете: тата и мама. На удаљенијим орбитама – деке и баке. Комете су понекад долетале у госте – ујаци и тетке... А у суседном улазу је расло друго сунашце по имену Тањица са својим планетарним системом. И одједном су се срели... Свако од ових сунашца је навикло да буде центар свог система око којег се све врти. А овде: извини-помери се. И убрзо ће још ново сунашце да заблиста, и готово – сам си већ претворио у планетицу... Тешко је примити другог човека у свој живот. Тешко је удвостручити своје нервне завршетке кад се и бол и радост другог доживљавају као своји.

Људи који имају дугу историју контаката са стоматолозима знају да се ови забављају на следећи начин: стружу наше зубе да би ставили своје крунице. При чему се за стругање узимају здрави и живи зуби. Ипак, боли... А шта је жена? – Па то је круница за цео мој живот! Ово може, ово се не сме, заборави то, ово немој да једеш, ове не пуштај у кућу!

Пут брака је тежак по самој својој суштини, зато што створити породицу значи пустити другог човека у саму срж свог живота, не живети више само ради себе, то значи изгубити извесну аутономију. У овом смислу је било која озбиљна љубав, а тим пре брак, налик на самоубиство: човек престаје да живи за себе и у себи и почиње да живи за другог. То је врло тешко и врло болно. И овде је Црква поштена – зато она и говори о томе да је породичан пут мученички на свој начин. И приликом венчања се на главе младеца стављају управо венци мученика. То да су венци управо мученички, јасно је из речи које се притом поју: "Свјатији мученици, иже добље страдаваше и венчавшесја, молитесја ко Господу спаситисја душам нашим." ("Свети мученици који сте храбро страдали и стекли венце, молитe се Господу да спаси душе наше.")

И зато Црква, дивећи се људима који ступају у брак, поје: "Алилуја!"

"Хришћанство се данас оптужује за лицемерје, заосталост, за одсуство жеље да иде у корак са временом. Чиме се, дакле, Црква руководи у овим "сексуалним" питањима?"

"Истину говорећи, то је тема о којој бих најмање желео да говорим с омладином. Сматрам да је сличан разговор с неверујућима нешто у принципу дубоко бескорисно, па чак и штетно. Све што се у Православљу говори на ову тему речено је за оне који већ иду путем Православља. Православље није једноставно комплет одређених формула. То је управо пут.

Има архитектонских композиција које су предвиђене за то да их посматра човек у покрету. Има рекламних паноа који човеку изгледају апсолутно одвратно кад стоји испред њих, али ако се поред њих пролази колима, читава конструкција као да се окреће иза њега. Ствара се утисак њеног кретања.

Нешто слично је и с Православљем. Док човек стоји не месту, није му јасно "чему све то". И тек кад човек почне да се креће рађа се пажња. А док човек стоји у месту, док су с његових кола скинути точкови – има ли смисла причати му како и шта може да прикочи оне који се возе...

Иза вековног огромног камења црквеног предања које стоји чврсто и непокретно, скоро да се не види околност да оно свој смисао открива само ономе ко сам почиње да се креће.

Православци у данашњем свету личе на алпинисте у летњем граду. Замислите: јара, човеку је вруће и у ланеним папучама, кад одједном види како иду људи са спремљеним топлим капама и јакнама, у топлим чизмама и то још с крампонима. Чему планинарски пијучи у граду? Чему спајкови на асфалту? "Бачен је луч по мишљењу срећнога онај који хоће да попозне" (Јов. 12, 5).

Али ако макар нешто од алпинистичке опреме остане у долини, тамо, горе, може се показати да је цена лакомислено одбаченог превисока. Тако је и у Православљу све предвиђено за кретање, за тешко успињање. Тамо, на духовним висинама, постаће јасно

чему пост и чему црквенословенски језик, чему тако дугачка богослужења и зашто у храмовима нема клупица, о чему говори поштовање светаца и шта човеку даје икона, а због чега је драгоцене целомудреност... Бескорисно је упућивати речи о заштити у планини онима који стоје у долини.

Замислите да сам послат на службени пут да предајем музичко у школи. Долазим код деце и кажем им: "Децо, прво ћемо да проучимо историју музике. А знате ли, историја музике је врло трагична. Зато што је у музици било дивних достигнућа и тада су се стварале симфоније, милозвучност. А било је неуспеха и рађале су се какофоније. Дакле, знајте децо, да је некада давно, у стара времена, дошло до страшне какофоније; она звучи "дзињ-блм-бум". Децо, запамтите ове звуке и никад их не свирајте и не певајте! А на следећем часу, наредне недеље, поново ћемо се срести и научићемо историју појаве друге страшне и древне јереси. Биће речи о какофонији "дзам-бљам-бљам". Да, и ето, тако ћемо помало проучити историју свих јереси, а пред распуст ћемо се дотаћи најстрашније јереси, какофоније "дзим-бљам-барамс", која је недавно настала. А онда ћу вам, после распуста, можда ипак дати да чујете Моцарта.

Шта ћете тада рећи о мом педагошком таленту? Испод нуле, што се каже. Нажалост, управо по овом принципу се врло често гради наше општење с омладинском публиком: долазимо код њих само зато да бисмо им рекли шта не смеју. Да изручимо на њих џак забрана и вагон императива... Ето, тако се ствара осећај да нешто одузимамо људима не стигавши да им било шта дамо. На крају, као што је једна глумица недавно изјавила у интервјуу: "Знате, тако ми је тешко да живим: све што је пријатно у овом животу је или грешно, или квари фигуру."

Ако смо сами у својој проповеди Православље претворили у једно велико "не сме, бре" – зашто се онда чудимо што смо се нашли бесконачно далеко од омладине и што омладина одлази у секте?

Знате, постоји једна изванредна будистичка прича. Неки цар долази код човека и каже: "Спреман сам да ти поклоним све о чему само можеш да сањаш: вечну младост, вечни живот, царство, љубав, жене, богатство – све ћу ти дати. Да би добио ове драгоцене дарове треба да начиниш само један сасвим мали напор: даћу ти ову чашу с водом и ти треба да је пренесеш из једног села у друго овим путем. Истина, има неколико допунских услова. Први је – иза твојих леђа ће ићи војник с исуканим мачем. Други је – ако макар кап воде падне на земљу, војник ће ти одмах одрубити главу с рамена. Трећи је – чаша ће бити пуна до ивице. И последњи услов – твој пут ће пролазити кроз село у којем ће у то време бити свадба." И ево, кроз ово пијано село које игра, у којем се сви труде да те увуку у заједничко коло, треба да умеш да пренесеш чашу тако да је не пролијеш.

Јасно је шта је у овој причи будистичко, нехришћанско: то је слика целата који је спреман да одмах одруби човеку главу с рамена, као карма која не зна за снисхођење и милосрђе.⁶¹ А оно што је блиско са хришћанством јесте идеја да ти се на почетку нешто даје: чаша твог срца се прво испуњава даром, а ти се већ онда постарај да је не пролијеш.

Ако обичне паганске религије кажу: "Ради то и то и то и то, па ћеш као награду добити ово", у Јеванђељу се овај однос труда и дара окреће: прво ти долази Царство

---

⁶¹ Уопште, приликом читања будистичких цатака, запањује несразмерност награда и казни. "Тада се Ананда обратио Победоносном оваквим речима: "Који греховни поступак је починио овај монах ако се родио као мајмун? И Победоносни је Ананди испричао следеће. У давна времена, кад је у свет дошао буда Кашјапа, један млад, недавно обраћени монах је видео како је други монах прескочио канал. "Спретан си као мајмун," рече му млади монах. "А знаш ли ко сам ја?" упита младог овај други монах. "Зашто не бих знао? Ти си обичан монах буде Кашјапе," одговори млади монах. "Не ругај ми се!" рече овај монах. "Ја нисам монах само по називу, стекао сам и четири добра плода монаштва. Кад је чуо ове речи млади монах се толико преплашио да му се чак дигле длаке на телу. Пао је на земљу и почео да моли за опроштај, покајавши се у потпуности. Због свог потпуног покајања није се родио у паклу живих бића, али се због подмсеха према архату у току пет стотина реинкарнација увек рађао као мајмун" (Сутра о глупости и мудрости, 40//Сутра о мудрости и глупости. М., 1978., стр. 268).

Божије, а онда се ти потруди да га не изгубиш. Свети оци су ово називали "обручење будућих добара" или "залог", "залог будућих добара".

У овоме се и крије главна тешкоћа религиозне проповеди за разлику од обичног учења. То је њена принципијелна нетехнолоичност. Могу нешто да говорим, да доказујем и аргументујем, али своје искуство или искуство оног светог оца којег цитирам не могу да усадим у срце свог саговорника. То је обична непредсказивост чуда: да ли ће се оно десити или се неће десити?

И у овоме је већ следећи парадокс Православља – то што су све облике нашег религиозног живота, почевши од богослужбеног и завршавајући канонским и догматским – стварали људи који су имали то искуство. А ми покушавамо да ове облике и ову одећу пренесемо на људе који ово искуство немају. Како онда ове форме могу да постану јасне? Ми дајемо истину као на вересију.

Али, колико често разговарамо с човеком, претпостављајући да нас разуме, и да сматрамо да пошто смо нешто рекли он једноставно мора да се сложи с нама? И ту можемо да упрскамо ствар.

Замислите да улазим у одељење. Девојчице су у пубертету, имају већ по 12-13 година. Свраћам код њих и објављујем: "Децо, пошто сте већ велики, хајде да данас разговарамо о "оним стварима". Дакле, дечаци, изађите из учионице, данас "о оним стварима" говорим само с девојчицама." Кад останем с половином одељења почињем: "Значи, девојчице, ви већ знате да се дешава такво општење мушкарца и жене кад се у жени појављује нови живот и она постаје трудна." После тога 15 минута причам девојчицама о ономе што ће осећати за време трудноће: мучнину, алергију итд. Затим 15 минута говорим о ономе што ће осећати за време порођаја. Још 5 минута о дивотама дојења: маститиси итд. На крају, објашњавам на примерима како ће бити организован њихов дневни режим после рођења малишана, испричаћу да ће им пелене и прање, дојење и масажа заменити видео-рекордер и оговарање с другарицама...

45 минута је прошло, чује се звонце, дечаци се враћају у учионицу. Шта сам постигао? Каквим очима ће девојчице погледати дечаке? Рећи ће: "Па, момци, нисмо znale да сте ви такви гадови! Готово је! Не прилазите нам!" Да ли схватате шта се десило? Ове девојчице још не знају шта је љубав, ни супружничка, а још мање мајчинска. А ја сам им још испричао о томе с каквим трњем може бити везана будућност. Људима, који још нису имали искуство љубави испричао сам о њеној разноврсности тако да у њима потпуно нестане жеља да било када уђу у овај свет. А онда, кад сазру за брак, знање о будућим невољама неће моћи да их заустави. Љубав која се буде уселила у њих тврдоглаво ће рећи: "Да, нека буде бол – ако ова бол расте из мене..."

Ево у чему је трагедија хришћанског пастирства: говоримо о ограничењима која треба да поштује душа која је већ бременита у "унутрашњем човеку". Хришћанин се осећа трудним. Осећа како у њему бије Други Живот. Преподобни Симеон о овом чуду каже следеће: "Сведржац се уселује у човека и човек постаје као трудна жена." Или: "Човек свесно носи у себи Бога. И, држећи руке око себе, овај човек ходи међу нама, не зна га нико из његове околине... Ми, кад верујемо свом душом и кајемо се, зачињемо у својим срцима Бога Реч, као Дјева. Он ће се, имајући у себи Христа Младенца сматрати Његовом мајком, као што је Он, Који не лаже, обећао: "Ево Матере Моје и браће, и пријатеља!"⁶²

А ми често само имитирамо трудноћу. Не носећи у себи Христа правимо се да у нама већ постоји духовни плод. И више од тога – од других захтевамо исто такво понашање. Пошто је трудници одређено да се клони неких јела, све ћемо сматрати таквима и зато ћемо свима забрањивати ову врсту хране... И на крају ће се у онима које смо сматрали труднима, којима смо прописали да живе по правилима трудноће, али који никада нису осећали у себи Други Живот, пре или касније родити протест: "Ма откачите се од нас с вашим условностима и ограничењима!"

⁶² Цит. по: *Василије (Кривошејин), архиеп. Преподобни Симеон Нови Богослов. Брисел, 1982., стр. 88.*

Тако врло често бива у нашим проповедима о хришћанском животу. Зато што су сва правила аскетике, сва правила нашег црквеног устава – правила живота турсног човека, турсне душе, у којој већ, по речима апостола Павла, "не живим ја, већ живи у мени Христос." И ова правила постоје да не би дошло до побачаја. Ако у човеку постоји осећај да се у његовом срцу зачала нова искрица, да се појавио нови живот – све му је јасно.

Јасно му је, на пример, због чега се не треба кикотати... Не могу се наћи рационални аргументи, који су у стању да објасне зашто је лоше да се човек преједа разним "жвањецкима" (*познати хумориста, прим. прев.*). Али, очи се могу окренути зеницама унутра и човеку се може предложити да послушне како се осећа његова душа: причекај, ево, кикотао си се, а душа је постала мутнија, опустошенија. Ипак, за то је потребно да човек има с чим нешто да упореди!

У човеку мора да се појави осећање своје сопствене душе. Без тог осећања душе Православље ће остати несхватљиво.

Иначе се крши основни закон педагогије: не узимај пре него што даш. И ево, пречесто не успевамо човеку да "дамо" Христа, како би он схватио радост живота у Христу, а већ покушавамо да истргнемо нешто из његовог живота. И човек протестује: "У име чега мене живог приносите на жртву вашим мртвим правилима?"

Замислите да православни мисионар прелази границу с Кином. И кинески граничар га пита – који је циљ његовог путовања. Мисионар поштено говори о себи као о мисионару, проповеднику Јеванђеља. "А у чему је суштина те ваше вере," инсистира граничар, "шта тачно желиш да објавиш мом народу?"

И у одговор чује: "Желим да објавим Кинезима да по нашим апостолским правилима "онај ко је узео у брак удовицу, или одбачену од супружништва, или блудницу, или робину, или глумицу, не може бити ни епископ, ни презвитер, ни ђакон, нити било ко у списку свештеног чина... Онај ко је имао у супружништву две сестре, или рођаку, не може да буде у клиру... Ко од клира буде јемчио за било кога од ових нека буде изопштен."

Глупо је од овога почети проповед Христа паганима. Али исто тако је глупо ићи и код савремене светске деце с џаком пуним забрана.

Пречесто предлажемо да се људима нешто одузме, не објаснивши да смо им нешто донели, не објаснивши чиме живи хришћанство (а оно не живи забранама!).

Исто то могу да објасним другом причом. Замислите да немам час с девојчицама, него са дечама. Замислите да не носим расу, већ неку сиву блузу с еполетама. У принципу, ја сам саобраћајац. Долазим код деце у школу и кажем: "Знате, децо, ни у ком случају немојте да кршите саобраћајне прописе. Обавезно их научите: када и како да претичете, како да се престојавате из траке у траку и остало. Све је то од животне важности."

Захтевам од њих да напамет знају цео саобраћајни кодекс, а за сутрадан им претим испитом. Да ли ће моји ученици тежити ка томе да испуњавају правила која су им изложена у тако наметљивом облику? Природно, школарци неће придати било какав озбиљан значај мојим речима. Јер, док човек нема своја кола, док сам не уме да вози, прилично је бескористан посао причати му како да се понаша у таквој и таквој ситуацији на путу, а учење прописа они доживљавају као најчистије бубање, као саопштавање принципијелно бескорисних информација. Јер, човек који нема кола просто не зна на шта да примени ове информације.

Ево, ја сам човек пешак,⁶³ и зато ми је потпуно свеједно ко коме треба да уступи пут: да ли "мерцедес 600" "икарусу" или обрнуто. Шта ће мени све то? Ја знам једно правило: ако ја прелазим улицу, сви треба да причекају! Иде свештено лице, причекајте, куд журите?!

---

⁶³ А жао ми је зато што су ми у фебруару 2002. године новине "Рад" доделиле звање "Јунак Рада", а у одговарајућој легитимацији се каже да звање "Јунак Рада" даје право на бесплатно паркирање возила испред зграде редакције.

Друга је ствар ако једном будем имао своју "ладицу". Ето, тада ћу схватити да се испоставља да саобраћајни прописи нису написани само зато да би саобраћајна милиција узимала мито. Тада ћу (али не раније) схватити да је у ствари свако од ових правила написано људском крвљу и болом. Али да би се схватио њихов смисао треба живети у покрету. Дакле, исто тако је и с правилима црквеног живота. Она су предвиђена за људе који су у покрету, који су постали свесни циља свог кретања и сад се труде да не оштете своје превозно средство.

Слично као са саобраћајним прописима стоји ствар и с прописима религиозне безбедности. И ова правила су такође написана крвљу, написана су људским судбинама. Зато што је било превише катастрофа, било је и много успеха, али и много несрећних случајева. Ево због чега је боље да поштујете ова правила ако не желите да изгубите нешто много важније него што је тренутна еуфорија "слободне љубави".

Дакле, у свету, у којем људи још не знају за Христа, у којем не знају због чега човек треба да тежи ка томе да живи у Христу, важно је тачно изабрати теме за разговоре. Поучно-разобличавајућу интонацију треба користити само у крајњем случају.⁶⁴

Једном сам у Италији био у неком манастиру у гостима. Њиме је руководио човек који је био католички свештеник, касније је прешао у Православље. Овај диван човек манастир издржава од плате коју сам зарађује као професор философије у локалној градској школи. Једном приликом упитах његовог искушеника: "Не разумем зашто у манастиру нема омладине? Па отац предаје философију у школи. Он је талентован човек. Лепо предаје. И деца су такође изванредна. Одржао сам тамо неколико часова и видео да момци веома лепо реагују. Зашто се не могу видети у манастиру? Имам осећај да би кад бих поразговарао с овим момцима макар месец дана, навалили да долазе у манастир код мене." И овај руски искушеник ми одговори: "Оче Андреје, схватате, ради се о томе што он ипак има католичко васпитање. Односно, с извесним целибатским комплексима. И зато ће он одржавши диван час са децом пред крај обавезно рећи: "Да, децо, и главна ствар је – запамтите, у дискотеку – ни случајно!" Деца, наравно, реагују на ову последњу реченицу и у њиховом сећању остаје да Цркву замишљају као људе, који им све време нешто отимају из руку."

Библијска змија је искористила мамац који је постао класика атеистичке пропаганде, она је религију свела на систем забрана: "Бог вам је забранио." Редуцирање хришћанства на систем забрана и данас остаје главни аргумент московских комсомолаца: "Момци! Попови хоће да вам забране животне радости, они хоће да вам забране да се веселите, да живите, да се коцкате, да се бодете, да абортирате! Доле ортодоксија!"

Међутим, хришћанство није систем забрана. То је позитива. Место аскетских забрана се у хришћанском животу може упоредити с улогом коју у рођењу детета играју правила безбедности која треба да поштује трудна жена. Да, жена, која под својим срцем носи дете, јесте ограничена: она не сме за то време да употребљава алкохол и биће боље ако не буде пушила и ако не буде подизала ништа тешко. Али, ако нека девојка буде сматрала да су ова правила сам пут ка рођењу детета, чека је разочарење. Ако не буде ни пила, ни пушила, ни подизала ништа тешко – то не значи да ће због овог уздржања кроз девет месеци такве аскезе родити дете. Само по себи уздржање од вотке јој неће дати дете. Потребан је супруг. Исто тако уздржање од грехова само по себи човеку неће дати Христа. За то је потребно нешто потпуно друго: Сам Христос.

Забране су другостепене и помоћне за оно главно – рођење Христа у души. А змија односе између човека и Бога редукује на систем забрана.

Свет душе је нетехнолошан. И зато, пре него што у њега упадамо с инструкцијом, покушајмо да за почетак упознамо децу с њима самима: "Ја нисам само ово тело; у мени живи и чудно биће по имену душа – то је оно што боли кад је цело тело здраво". Овај

---

⁶⁴ Ради се управо о области хришћанског морала. А што се тиче области вероучења у паганском друштву је управо неизбежна полемика. Међутим, једна је ствар разматрати заблуде неке философије, а друга ствар је дотицати се човековог приватног живота.

незнанац има своје потребе и своје болести. И ево, да би се нахранила ваша новопронађена душа и да би се заштитила од болести, Црква долази код вас. Знате, Башлачов је о томе писао следеће: "Отпусти ми грехове! Не сећам се молитава. Ако хоћеш – стиховима ћу грехове измолити. Али објасни – да ли волим због тога што боли или боли због тога што волим?"

"Односно, забранима се ништа неће постићи и назадњаштво није најбољи начин васпитања?"

"Не, никако, ја сам апсолутни назадњак, присталица многих забрана и нипошто нисам либерал. Забрана је услов раста. Кад се дрвету стављају забране обрезујући му гранчице, њему се не дозвољава да се расплине у ширину и тада се дрво подиже ка небу. Исто тако је и са човеком. Друга је ствар што забране треба да буду образложене, јасне онеме коме су упућене. Ја сам против тога да се деци нешто забрањује, а да им се не објасни у чему је опасност."

"Хајде да у том случају поразговарамо о нетехнолошким тајнама душе..."

"Хајде. Откривање своје душе у себи је најважније и најнеочекиваније откриће у свету у којем тријумфује дарвинизам. Ево бајке Григорија Остера о томе:

"Један шестац је ишао из школе поред ђубришта и нашао је тамо дебелу старинску књигу о томе како се у кућу могу призвати демони. Шестакови родитељи се још нису вратили с посла и дечак је помислио да док никога нема код куће, треба на тренутак призвати неког демона, иначе ће доћи мама и тата и неће му дозволити. Прво је шестац хтео да позове демона ватре, али се испоставило да за то на поду треба запалити шестокраку звезду, направљену од шест стотина шездесет шест шибица. Дечак није имао довољно шибица и почео је да прелистава странице књиге како би сазнао како да призове неке друге демоне. Нажалост, сви начини су били веома тешки: требало је да под руком има разноврсне сушене змије и куване крастаче. Осим тога, били су потребни скелети црних мачака, лобање белих крокодила и различите отровне траварице. Дечак ништа од тога није имао. Само уџбенике и свеске. На срећу, на последњој страници је дечак нашао један начин који није био много тежак. Трбало је ставити на под један на други уџбенике за шести разред које још нико није читао, на њих шест празних свезака, а одозго шест тупих оловака. И кад се од шест уџбеника, шест свезака и шест оловака добије магичан број 666, треба викнути:

Отвори се, бездане, пун књига!

Демону учења, устани са дна!

Шестац је, не размишљајући много, тако и учинио. И у трен ока се на поду његовог стана отворила мрачна рупа. Али, не код комшија с доњег спрата, већ у оно страни свет знања. И из овог кошмарног света се до појаса се извукло чудовиште. Демон учења. Његове очи су гореле од жеђи за знањем, а прсти с канџама су се пружали према шестаку.

"А!" зачуо се промукао глас чудовишта. "Значи, ти си ме звао?! Па, добро! Направићу од тебе најбољег ученика у твојој школи, а ти ћеш ми за то дати своју душу. Да ли се слажеш?"

Истог тренутка се зачуло гвоздено шкргутање и врата стана су почела лагано да се отварају. Шкљоцао је кључ у брави, зато што су родитељи дошли с посла. Шестац је пребледео. Уплашио се да ће тата и мама видети чиме се он ту бави, замахом је на демона рукама и почео да шапуће:

"Узмите! Узмите све што хоћете, само што пре нестаните."

И демон учења је нестао. Пропао је кроз под. Бездан знања се одмах затворио и родитељи ништа нису приметили. А буквално следећег дана њихов син је постао потпуни одликаш. И до самог краја школовања је добијао самопетице. НЕ ДА није имао ниједну тројку, него никада до последњег разреда није имао чак ни једну четворку. За то му је на матури уручена златна медаља. Син је донео своје злато кући тати и мами, ставио испред

њих на сто и пао без даха. Лежао је на поду као жив, али није дисао. Позвали су "хитну помоћ", али је лекар рекао родитељима да њихов син више не може да живи, зато што у његовом телу више нема душе, а није могуће живети без душе."⁶⁵

Без душе не само да није могуће живети, већ без ње није могуће било шта схватити у хришћанству. Једна од најзагонетнијих реченица у Јеванђељу је: "А оне ко те удари у десни образ твој, окрени и други." Наравно, потпуно је немогуће захтевати то од човека одмах. За овакво понашање човек је способан кад већ живи у Христу. Не, боље је рећи – ако човек осећа да Христос већ живи у њему... Тада он схвата да ће ако почне да се свети притом изгубити нешто важно.

Али страх да се нешто може изгубити могућ је само у случају ако човек већ има осећај да је нешто стекао.

Не осетивши укус речи "Царство Божије је у вама," нико никад не би постао монах, нико не би отишао у свештенослужитеље, нико не би остао хришћанин за цео живот. Пре аскетског труда, пре личног подвига, човеку који чистим погледом гледа на Цркву даје се да осети радост дотицања Христа. Исус престаје да буде лик из "Историје старог света", Он улази у мој живот.

И ево, кад човек осећа да му је нешто дато, значи да има шта да изгуби, а тад се рађа природни опрез, као што се природни опрез рађа код трудне жене.

Док човек нема реалан осећај љубави, све оно што прати љубав чини му се непотребним и чак болесним. А ево, кад жена осећа да је у њој зачет нови живот, она природно, сама по себи почиње да ствара нека правила безбедности. Зато што сад већ осећа због чега то треба да чини. Она схвата да ће ако сад не буде поштовала ова правила, касније и она и друго биће морати да пате целог живота.

Ево, тако треба да се осећа хришћанин: "Не живим више ја, већ живи у мени Христос." Кад човек осећа да је у његовом срцу затреперио неки други живот, а не само његов, он већ почиње да схвата да се овај нови живот може изгубити и почиње да размишља о томе како да избегне овај губитак.

Шта може бити ово важније? Свако зна да радост бива различита: постоји спољашња радост, постоји унутрашња, постоји телесна радост, која одлази, а постоји много дубља радост...

Упоредите два осећаја: осећај телесног задовољства и осећај онога што се дешавало у вашој души кад сте у свом срцу опраштали човеку, кад сте могли да се помирите с оним с ким сте дуго времена били у свађи. Сви су, сигуран сам, некад доживели овај осећај искрене радости: због стицања човека, који је, чинило се, био већ изгубљен, радост због стицања друга, радост разумевања. Или просто радост због тога што је човеку пошло за руком да нешто учини по савести, иако је то било тешко. У суштини, све религиозне традиције (а не само хришћанске) овде подсећају на то да се човек увек налази у извесној ситуацији избора: или у свом животу прикупљаш радости из једне равни, или радости из друге равни. Међутим, притом ипак имај на уму да си човек, и да оне радости које се могу сматрати радостима живота по савести, радости душе – разликују човека од животиња.

Ако постоји ово осећање, природно се рађа све остало. Међутим, овај осећај није могуће испровоцирати, он се не може пренети било каквом педагогом или методиком. Он зависи од Бога. Наравно, потребна је човекова жеља да стекне овај осећај. А ми умемо да транслирамо спољашње форме побожности и не умемо да преносимо оно главно. Како човека научити да жели да се моли након што је рекао "амин"?

Кад код мене дођу дечаци и кажу да се спремају да се упишу на богословију, једно од мојих контролних питања гласи: "Реци ми да ли ти се дешавало да излазиш из храма и да ти је жао што се бденије завршило? Три сата си стајао у храму, ноге су ти уморне, леђа те пробадају, а излазиш из храма и жао ти је што се служба завршила. Дакле, ако никад ниси имао такав осећај, нећеш моћи да постанеш свештеник."

---

⁶⁵ *Остер Г. Демон учења//Остер Г. Страшна збирка задатака. М., 2003.*

"Али, ипак је могуће спојити и једну и другу радост: и сексуалну радост и радост праштања."

"Наравно да је могуће. Али сам на радост праштања подсетио само због тога што говоримо о људима, који још немају религиозно искуство. И зато је било важно да се у њиховом светском искуству укаже на нешто што има сличности с духовним искуством. Тако да то није ништа друго до сличност. И ако је душевна радост спојива с радошћу случајног секса, духовна радост (а она је најјача и најчовечнија) – није."

"Значи да је немогуће сабирање и земаљских и небеских радости."

"Вероватно да није, ако се говори управо о сабирању, о свесној и сталној тежњи. Иако бих лично можда и желео да реалност у овом смислу буде другачија. Желео бих да могу да будем на планини Тавор у окружењу неизрециво радосне Божанске светлости и с пунотом радости у срцу – и да притом будем окружен, на пример, читавим харемом... Да се земаљско и небеско лако и без губитака спајају једно с другим.

Међутим, моје оскудно искуство, огромно искуство Православља и врло разноврсно и духовно искуство разног квалитета других религија слажу се у једном: сабирање духовних радости је незамисливо без аскезе. Ако желите да достигнете нешто узвишено, мораћете да ограничавате себе у нечему.

Наравно, посета вишње светлости је могућа и у брачном стању и чак у стању не сасвим чистог ванбрачног живота. Искре понекад севају у најнеочекиванијим временима и просторима. Али стално пребивање у овој светлости захтева умеће да се каже "не" чак и самом себи, чак наводно најзаконитијим стремљењима своје природе...

Зато је за оне који желе да "буду савршени" – пут јасан: подели своје имање... иди за Мном... не гледај са жељом... Пут светости је пут аскезе. Иако у Православљу човек има право да не буде идеалан. Монаштво је диван пут (премда и врло опасан). Али осим манастирског, постоји и домаће Православље. И чак код Марине Цветајеве (а ко може да укаже на већег мрзителиа малограђанског живота, комфора и условности!) једном се откидају овакви стихови: "Јер потребни су бар неком кровови с родиним гнездом. Срећа – у кући, љубав без измишљања, без истезања жила..." Земаљска и небеска радост могу да живе једна поред друге. Или, како се то каже у Толкиновом "Братству Прстена" – "Добро је знати да неко негде чврсто стоји на сопственој земљи, чак и ако то нисам ја."

Питање је шта човек тачно "сабира". Што је соба натрпанија – тим је прашњавији и мутнији прозорчић...

Црква се изашњава против онога што се данас назива слободном љубављу, не због тога што свима желимо да наметнемо нашу дисциплину, наша животна правила, и не зато што желимо да смањимо количину радости. Потпуно супротно – ми желимо да човек стекне истинску радост – радост љубави. Христос каже: "Радост ваша нека буде савршена." Ми једноставно желимо да то буде савршена радост, људска радост, радост изнад-животињске."

"Шта мислите, због чега млади људи у наше време одлазе у манастир?"

"То је потпуно природно. Младост је време кад човек треба да буде смео. Кад човек, ако је прави човек, тражи смисао свог живота, оправдање свог живота. А да га оправда, да му да смисао, може само оно што чак и смрти може да да смисао. Односно, оно чему није страшно жртвовати свој живот. И зато је идеја монаштва вечна идеја.

Да би се отишло у манастир потребна је озбиљна одлучност. Савремени свет пати од сопствене неодлучности и због тога је у стању да се само са стране диви људима који умеју да доносе одлуке: екстремалцима и екстремистима. А очигледан је ризик постати монах. И што су чвршће затворене капије манастира, тим је то већи шамар за друштво. У православној традицији монаштво се не доживљава као бекство и одлазак од проблема. То је нешто попут Свјатослављевог: "Иду на ви!" Човек који у манастир долази као у

уточиште неће бити примљен. У манастир се не сме ићи с одбојношћу због нечега, то треба да буде позитивна привлачност. "

"А у чему се састоји ова идеја монаштва?"

"Сигурно је одговор на ово питање природно почети с Неба, од Бога... Али ипак ћу почети да говорим од земље. Ево, на пример, чизма. Навикли смо да су извикане навоштене чизме – симбол професионалног православног патриоте. И монаси их увек носе.

Чини се да је то тежак данак традицији: тешко је, неудобно! А испоставља се (по сведочанству самих монаха) да ова обућа с високом крутом голеницом прима на себе део тежине и самим тим спасава од варикозног ширења вена и од масе других болести. Тако да прву половину живота ти носиш чизме, а другу – оне носе тебе. И тако је у свим другим монашким ограничењима.

Па, монаштво је... то је као брана. Ко што воду језера прво задржава брана, она се скупља иза ње, али се затим и прелива преко ње на вишем нивоу, тако се и човек подиже изнад ограничења која себи ставља. Могуће је да оде доле и да почне да разлокава ову брану, а могуће је да се преко ње прелије и онда му је све доступно. Принцип црквеног живота је једноставан: постани светац и ради шта хоћеш. Ограничења просто указују смер раста: на горе. Без ограничења... то је, разумете, као кад бисте почели да се ослањате на мекане штаке. Штака мора да буде чврста – исто тако треба да буду чврсте границе које себи поставите. Јер то је, на крају крајева, ваш добровољни избор: избор смера раста. Најжалоснија алтернатива је плима која никуда није усмерена."

"Оче, Андреје, у школским и студентским саставима на тему "Да ли је слободна љубав морална?" одмах пада у очи да се моралност доживљава искључиво као систем забрана, и то такав који свако себи сам одређује. Док је љубав толико јача од сваких табуа, да просто брише све границе – и добро чини..."

"Православље све схвата потпуно другачије. Морал је у хришћанској представи у многоме повезан с идејом обнављања савести – од спаљене савести ка обновљеној, преображеној савести, која може да дошапне у чему је у ствари смисао – смисао твог поступка, смисао овог дана, смисао твог живота.

Савест је само за људе с болесном савешћу нешто што осуђује. Тада савест не да само шапуће шта треба чинити, колико говори: "Знаш, тако ипак не сме да се ради." Међутим, то је управо знак атрофије моралног осећаја.

А ако је у човеку жива морална интуиција и ако он има нешто што није само доживљен и спознат смисао живота, већ пре, смисао за цео живот... Другим речима – то је такав смисао којем би се човек могао обраћати сваког дана, а не само једном годишње. Ево тада морал има позитиван карактер, а не негативан. Тада човек дораста до тог стања, о којем у Јеванђељу Христос каже: "Кад чиниш милостињу, нека твоја лева рука не зна шта ради десна." Онда добро и светлост толико природно струје из човека да више не треба посебно да се замишља над тим како да поступи – овако или онако. Као што је о таквим случајевима тачно рекао Висоцки: "Мој пут је један, само један, момци. Мени избор, на срећу, није дат!" (а код другог совјетског барда је речено: "Боље је бити потребан него слободан.")

Ако је човеково душевно стање такво, испоставља се да поштовање моралних прописа није ограничење него ствралаштво. Тада етички живот човека престаје да буде слалом између стубова забрана и постаје тихо зрачење светлости срца.

Ево овде је, чини ми се, главна разлика између православног искуства моралног богословља и светске етике. Светска етика представља управо комплет забрана: "Ово немој да радиш, оно немој да радиш," а зашто – увек је врло тешко објаснити на светском нивоу. (Зашто? – Па не сме се и готово!). Православац не може да објасни шта човек може да изгуби и шта може да стекне. Смисао ове разлике се крије у томе што је у Православљу

упориште на унутрашњем, личном искуству човека, а не на некој социјалној санкцији. Оријентација није на то шта ће рећи друштво (учитељи, родитељи, новине), већ на то да се негде у твом срцу појави сопствена унутрашња светлост, сопствена духовна радост."

"Оче, Андреје, молим вас да кажете нешто о најстрашнијем греху – о убиству љубави."

"Православна Црква нерадо употребљава реч "љубав" да се она не би излизала. Човеку бива мука кад чита западне проповеднике, који пречесто користе реч "љубав". Православна традиција је чеднија. Рецимо, у класичној монашкој књизи "Лествица" преподобног Јована Лествичника набројано је тридесет степеница усхођења у Царство Божије. Последња од њих се назива "љубав". Она почиње од реченице: "Онај ко се усуђује да говори о љубави, усуђује се да говори о Богу."

Убиство љубави се пре свега дешава кроз гордост и осуду. Да би се избегло надимање, треба једноставно чешће гледати на горе. Ево старе приче (из Древног Патерика): код старца долази човек и пита: "Шта значи бити смирен?" Старац каже: "Реци ми, молим те, за кога сматраш себе у селу?" "Ја сам први човек, најбогатији, најугледнији, најпоштованији." "А ако одеш у срески центар, ко ћеш бити тамо?" "Тамо ћу бити један од најпоштованијих грађана." "А ако отпутујеш у губернијски центар, ко ћеш бити тамо?" "Такође један од најпоштованијих грађана." "А ако одеш у престоницу?" "Вероватно ћу се осећати као плебејац." "А ако уђеш у царски дворца?" "Тамо ћу се осећати као најништавнији слуга." "Како онда треба да се осећаш пред лицем Бога, Цара над царевима? А пред Његовим лицем увек ходимо."

Тако да се ако гледаш на горе, ако се сећаш Бога, више нећеш узносити. Пред Богом сте ти и онај за којег сматраш да је испод тебе, једнаки. А по замисли Божијој, можда је оној души намењено нешто више него теби."

"Зашто такав, наизглед, потпуно моралан и користан програм као што је програм полног васпитања ђака, код Цркве наилази на прилично оштро неприхватање?"

"Као прво, већ се из америчког искуства види да овакви програми друштво не чине чак ни физички здравијим: статистика показује да се од времена увођења сличних програма у америчким школама број венеричних болести није смањило, него је повећан. Такође се повећао број силовања и пубертетских абортуса. Американци су ово приметили и одреаговали. И ево, управо у време кад у Русији неки покушавају да уведу "полно васпитање" конгрес САД гласа за издвајање милиона долара за спровођење програма за васпитање у духу чедности у америчким школама.

Што се тиче увођења програма полног васпитања у наше руске школе, чини ми се да је то још један корак на путу ка онечовечењу. Зато што човек не може да буде човек ако нема неку тајну. И наравно, једна од главних тајни пубертетлија, њихова мала тајна коју крију од одраслих јесте то да су већ одрасли. Они више нису деца, већ "све знају". И за свет пубертетлија је управо карактеристична срамежљивост у овим питањима.

У јавном парном купатилу без панталона ће ићи или мала деца или одрасли мушкарци. Пубертетлија нипошто неће скинути доњи веш у парном купатилу. И ево, ове сеансе масовног свлачења – чак и на нивоу речи и слика – представљају уништење човекове природне потребе за тајном. Ипак, није случајно што је сексуална сфера у најразличитијим традицијама, потпуно далеким од пуританства, веома далеким од хришћанства, увек била окружена системом разноврсних табуа. Управо ова област се увек због нечега доживљавала као област која има директне, непосредне везе с религијом. А где је религија, тамо је мистика, тамо је тајна.

Посвећење у одрасле је увек било тајна, а не просто откривање свима давно познатих сексуалних тајни. А у поменутих програмима се од самог почетка нуди

очигледно профан, нечовечан језик – језик најчистије механике, физиологије... Уместо тајне љубави говори се о тајнама секса.

Данас у Русији има више него довољно извора за пубертетлије, које могу да сазнају све што их занима на ову тему. Има више него довољно најразличитијих књига, часописа, видеопродукције. Зато уопште није обавезно да се све ово уводи у школе. Осим тога, масовна школа има таленат да убије све чега се дотакне. Без обзира да ли је то Пушкин или је то веронаука. Ако хоћете да буде васпитан нараштај атеиста – уведите обавезну веронауку. Ако хоћете да васпитате нараштај импотентних људи – уведите у школе полно васпитање.

И знате, кад човек види обиље раповских⁶⁶ летака с рекламним слоганом "Твој друг је презерватив" пада му на памет народна мудрост: реци ми ко је твој друг, па ћу ти рећи ко си ти..."

"Али смисао овог програма је, колико схватам, у томе "пошто је све то природно" значи да све то треба знати..."

"Молио бих да се има на уму да речи "природан", "природа" имају два потпуно различита смисла у зависности од тога да ли се потребљавају у богословском или светском контексту. У богословском говору природним се назива оно што се дешава по Богом сазданој људској природи.

Једном речју, природно је оно што чини Христос (о томе какав је Адам био пре пада у грех знамо премало). Само у Христу видимо васпостављену људску природу. То и јесте хришћанска норма. А на светском језику је природно оно што је масовно и уобичајено. Због тога је за Православље природна светост, а за масовни лексикон данашњег дана природан је у принципу порок. На језику Православља је природно оно што називамо идеалним, оно што је ретко. А пошто светски језик увек има у виду природу "која се поживотињила", природу палог човека, природнима се проглашавају пала, масовна стања, а масовност је увек склона да се правда."

"Значи, на крају испада да је у свету све тако мрачно: и грех и порок су природни, и о моралу немамо тачну представу? У принципу, немамо представу о ономе што се у Православљу има у виду под моралношћу?"

"Не, мислим да имамо представу. Зато што на свету нема таквог човека, чак ни врло младог, који не би имао искуства живота у добру. Можда свега неколико тренутака у његовом животу – али су ипак били... А бити верујући значи бити веран најсветлијим тренуцима свог живота.

Наш живот је прошаран, без обзира на то да ли је у току година тигра или нека друга година. Да, имамо периоде кад се понашамо животињски. Али чак и у тим тренуцима који се на језику Православља називају окамењеном безосећајношћу – ипак треба чувати верност оном најбољем што је већ било и што желиш да вратиш у свој свакодневни живот. Треба да радиш онако како би поступио у оном највишем тренутку, у оном стању кад си био духовно обузет добром и светлошћу, кад те је сустигла радост – управо то значи бити верујући."

"Зашто Православна Црква осуђује секс као начин за добијање задовољства? Јер, научно је доказано да гушење сексуалности човека чини злим и агресивним."

"Поштено говорећи, ја у то јако сумњам. Не могу да кажем да су савремена друштва пубертетлија, у којима секс управо није толико угушен колико сам гуши, мање агресивна од присталица уздржаније линије понашања.

Питање о сексу је питање о човековој слободи: или твоји хормони управљају тобом, ударају ти у главу и ти тада више не размишљаш главом, већ неким другим својим

---

⁶⁶ РАПП – Руска асоцијација за планирање породице.

органима, или си човек. И ти се као човек не повинујеш просто инстинктима, и не трагаш за тим "с ким ћеш да се париш". Човек не сме да воли тело другог човека, већ самог човека, целовитог, тело и душу. И он мора да сноси одговорност за резултате својих поступака. А главно је – љубав је за хришћанство драгоцену. Али кад данас младић каже девојци: "Волим те" у 90 случајева од 100 у преводу на руски овај Ромео је просто хтео да каже Јулији: "Слушај, откидам од осећања која доживљавам у твом присуству". У савременој омладинској култури "волим те" значи "користим те". Односно, свиђају ми се моја осећања, откидам од њих, а ти си за мене просто стимулатор ових осећања. И то није љубав, већ само један од облика експлоатације једног човека од стране другог."

"Теофан Затворник је говорио да је "љубав коју проповеда овај свет – болест. И опасна је због тога што болесник жели да болује до безумља." Наш свакодневни живот потврђује: дијагноза остаје иста и болест сваким даном напредује."

"Да би се схватиле ове речи треба се сетити црквеног значења речи "страст". Страст у црквеном смислу није снажно осећање, није заљубљеност, није патња. Страст је оно што се у граматички преноси уз помоћ трпног стања. Односно, оно што упада у мој живот, а не оно што ја радим. Заиста, љубав је у овом смислу страст као оно што влада мноме. И заљубљен човек делује, не примећујући да њиме понекад управља нешто чудно, да не руководи сам собом. Очигледно је да је за ову димензију осећања заљубљености, за то да се тамо појављује елемент неслободе и несвесности, попут стања медијумности, пасивности, светитељ Теофан и рекао да је болест."

"Да ли хомосексуалац може да постане православни свештеник?"

"Боже, па како да одговорим на овакво питање? Чак и кад бисте ме упитали: "А да ли хетеросексуалац може да постане свештеник?" било би ми тешко да одговорим. Толико су ти лексикони из различитих светова..."

Зато се, узгред речено, и не може одговорити једноставним "не". Да, црквени канони недвосмислено дефинишу хомосексуализам као радњу која је неспојива са свештеним чином. Али нејасност је баш у томе што канони (норме права, закони) говоре управо о радњама. На језику црквеног права хомосексуалац је човек који је извршио одређену радњу. А на језику савремене психологије хомосексуалац је човек с хомосексуалном жељом. Значи, ова реч се данас поима шире.

Из овога проистиче и нејасност: пошто канони говоре о радњама, а не о помислима, да ли се дефиниције црквених канона могу безусловно односити на људе који још нису починили хомосексуалне поступке и који су се зарекли да их неће учинити? Да ли канон, да ли право, може да кажњава помисао, да регулише осећања?

Човек није слободан у свим својим помислима. Нешто у њега убацује "лукави". Нешто се одређује психичким траумама и утисцима из детињства (како раног, тако и из пубертета). Ако се човек, приметивши у себи хомосексуалну тежњу плаши ове жеље, ако је оцењује негативно, каје се због ње и не дозвољава себи одговарајуће радње – с тачке гледишта хришћанства то је пре свега аскета. Он је победио своју помисао, иако је још није искоренио до краја (а која греховна помисао се уопште може искоренити до краја?). За шта га онда кажњавати?

А такву борбу воде и свети. Чак и искреног, чак и светог хришћанина може да напада ово искушење: "Питање: Помисао ми говори да разговарам с братом према којем осећам жељу кад га видим... Одговор: Брате! И мене је у мојој младости много пута и јако искушавао демон блуда и трудио сам се, подвизавајући се против таквих помисли, противречећи им и не пристајући на њих... Ову борбу укида непрестана молитва с плачем... Само да те не раслабе демони да обраћаш пажњу на брата који ти се свиђа, или да разговараш с њим, већ ако ти се деси да се случајно сретнеш с њим против твоје жеље, обуздај поглед свој са страхом и пристожношћу, и не слушај пажљиво његов глас... Реци

својој помисли: сети се Страшног Суда Божијег и срамоте која ће те тада задесити" (Питања преподобног Аве Доротеја и одговори старца Варсануфија Великог, 7).

Као што видимо блудна помисао ове врсте сама по себи, за коју се човек покајао и која се није оваплотила у блудним радњама, у овом случају није била канонска препрека за постављање у чин игумана. Тим пре што човек није увек свецело и једини одговоран за своје мисли: најгоре помисли може да му убацује непријатељ људског рода.

Ево, на пример, обичан мушкарац. Он има обично мушко осећање жеље према жени. Али то не значи да треба да насрће на све жене. А ако је у стању пре брака (студент богословије) или монах, он је дужан да води целомудрен начин живота. Ако се код тебе због неких узрока (физиолошких, психолошких или других – не желим да се упуштам у дискусију о узроцима хомосексуализма) формирала жеља према припадницима сопственог пола то не значи да треба да капитулираш пред њом. Бори се. И ако победиш, ако будеш могао да контролишеш своју жељу, моћи ћеш да постанеш свештеник. Само у случају ако се под "хомосексуализмом" сматра и жеља према људима истог пола, а не сексуална пракса, може се рећи да човек који ову жељу има, али не доводи свој хомосексуализам до праксе, може да постане свештеник.

И у вези с овом тужном тематиком могућ је још један преокрет судбине. А шта ако је човек већ постао монах или свештеник и тек онда обратио пажњу на реалну структуру својих сексуалних утисака и постао свестан себе као хомосексуалца у психолошком смислу? Препознавши у себи овај "зов" и с ужасом признавши његову реалност, он долази код духовника на исповест и каже да се ето, таква мисао упила у његову душу. Да ли духовник од таквог човека треба да захтева да се одрекне свештеног чина? Чини ми се да не треба.

А црквени канони од времена апостола Павла не праве разлику између блудних грехова као "природних" и "противприродних". И за блуднике је речено исто што и за хомосексуалце: "Или не знате да неправедници неће наслиједити Царства Божијега? Не варајте се: ни блудници, ни идолопоклоници, ни прељубници, ни рукоблудници, ни мужеложници, ни лакомци, ни лопови, ни пијанице, ни опадачи, ни отимачи, неће наслиједити Царство Божије" (1 Кор. 6, 9-10).

Канони отаца такође изједначавају грехове. "Прељубе посвећених Богу... Мужеложници и скотоложници, и убице, и тровачи, и прељубочинци, и идолопоклоници, достојни су исте осуде. Зато правило које имаш за друге, примењуј и на ове... Ономе ко је показао суманутост у мужелоштву време за покајања нека се одреди исто као и за онога ко је безаконвао прељубом" (Правила Василија Великог 6, 7, 62; слично је 4. правило св. Григорија Ниског).

Св. Јован Испосник смањује епитимије (због чега – говори у свом 3. правилу) за блудне грехове с 15 година на 3 године – притом опет не разликујући прељубу од мужеложништва (Правила 20 и 29). (Епитимија је време или забрана причешћивања или пак посебних духовних вежби: постова, метанија...).

Код истог овог канонисте налазимо ограничење деловања канона: "Дејство нечистих помисли на срце ако грех још није почињен, не подвргава се епитимији... Саосећање срца с помислима омива се уз помоћ дванаест метанија... Борба са страстима бива достојна или награде или казне" (Правила 4, 5 и 6).

Сама човекова сексуалност крије у себи ризик пада. Духовник то зна. То знају и канони. Зато се помисли не кажњавају (иако се човек, наравно, позива на борбу с њима).

Ево, искушеник је дошао на исповест пред свој монашки постриг. Сутра увече ће дати завет девствености. Да ли у њему постоје помисли, које ће се, ако се оваплоте у реална дела, показати као неспојиве и с наслеђивањем Царства Божијег, и с монаштвом и са свештенством? – Наравно да постоје. Али управо због тога да се не би нашао у њиховом ропству он прибегава помоћи старца и објављује им рат.

Да ли човек може да буде сигуран да ће увек остати тако чист као што је у тренуцима своје исповести и на дан пострига? – Не: овакву сигурност не може да има ни игуман, ни духовник, ни епископ, који је дао благослов за овај постриг.

Тако да је сваки постриг или хиротонија – ризик. Али постоји и нада да ће "Богу содјејствујушчу" ("уз помоћ Божију") младић проћи пут који је започео без најстрашнијих падова. И у овој нади се врши постриг и рукоположење.

И право на ову наду има сваки човек, који жели да се ослободи тираније помисли и да постане господар свог срца."

"Шта да ради девојка ако јој је младић изјавио љубав, ако је види као будућу жену, а она се према њему односи као према брату?"

"Дакле, можда ће се из тога родити веома чврста породица. Данас се сматра да само обострана страсна заљубљеност треба да спаја породицу. Не знам да ли је то добро или лоше. Међутим, традиционална православна породица није подразумевала никакву заљубљеност као услов за своје стварање и постојање. Наравно, не верујем ни да су наши благочестиви преци у току брачног трагања били заинтригирани идејом свог спасења: "Дај-дер да се ради спасења душе оженим Мартицом!" Али тешко да је и сулуда холивудска заљубљеност била норма. У већини случајева је основа брака била здрава рачуница (пре свега родитеља).

...Сад се воде дискусије о томе како се треба односити према празнику светог Валентина. Једном сам изразио идеју да ако нешто цабе лежи то треба узети. Треба просто уцкрвљавати, приватизовати овај празник, говорити: то је наш празник, наш светац, зато хајде да се сви тог дана молимо светом Валентину за умножење љубави... Један мудар свештеник ми је одговорио: "Оче Андреје! Бркате појмове: љубав је једно, а заљубљеност је друго. Свети Валентин је покровитељ заљубљених." Али мислим да ако бркам ова стања то највероватније чиним заједно са свом омладином (а значи, с њом у том случају говорим истим језиком као и она). Као друго, проповед свештеника "заљубљенима" који су тог дана дошли у храм могла би да говори управо о љубави...

Али с тачке гледишта аскетике, древне црквене учености, и заиста би се могло рећи нешто лепо о заљубљености. Код отаца је (сетите се међу њима бар једног породичног свештеника с много деце, који притом није мученик!) уопште тешко наћи савете о брачном животу, а још мање о времену брачног удварања. Оци Цркве су о заљубљености ћутали, а парови су се без обзира на то састајали. И добијали су благослов Цркве.

У црквеној средини чим проговориш о покровитељу заљубљених одмах чујеш: "А ми имамо Петра и Февронију." И ја сам некада имао неопрезност да истакнем ову идеју док нисам озбиљно прочитао њихово житије. Ма каква је то заљубљеност?! Они се заједно спасавају, читају акатисте. О њиховој међусобној супружничкој љубави у житију просто нема НИ РЕЧИ! Они су "волели чистоту и целомудреност." Истакнуто житијно подсећање на то да су у браку живели целомудрено и одсуство било каквог помињања њихове деце наводи на мисао да је њихов брак био "бели"... Постоји још фолклорна повед о Петру и Февронији – тамо има више заљубљености, али ипак мало. А и њихов празник пада у време Петровског поста – 8. јула.

Наравно, православци су се заљубљивали и у II веку и у X и у XVI. Али то је остајало негде ван граница црквеног учења и контроле. И зато не могу да вам понудим готов цитат: "Светитељ Јован Златоуст је о заљубљености рекао да заљубљени младић мора да призна своја осећања девојци ето тако, а девојка, по Типикону, треба да му одговори следеће." Тога нема у Типикону.

У контексту вашег питања то значи пре свега да однос девојке према младићу којег воли као брата није канонска препрека за њихов брак.